

Mens en Wereld

7e Jaargang no. 1 - Januari 1952

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN ★ UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

„STENEN VOOR BROOD”

NEDERLAND is een wet rijker geworden, waar we verheugd over kunnen zijn. Het is een wet, die ons gevangeniswezen nieuwe grondslagen geeft. Dat er over deze grondslagen nagenoeg geen discussie in het parlement nodig is geweest, stemt ook tot vreugde. Men bleek de juistheid van de nieuwe inzichten omtrent de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen niet in twijfel te trekken.

Maar naar aanleiding van een onderdeel van de nieuwe wet is er in het parlement wel gediscussieerd. Eerst in de Tweede Kamer en daarna, nog een beetje scherper, in de Eerste Kamer. Het ging over de geestelijke verzorging van gevangenen. Zullen de humanisten daar ook hun aandeel in krijgen? Neen, zegt de minister van justitie, mr. Mulderije; neen, want zij zouden „stenen voor brood” geven. Een bijbelse uitdrukking is dat. En het is heel duidelijk wat de minister ermee bedoelde: de geestelijke verzorging die van de kerken uitgaat, geeft brood, d.w.z. voedszaam geestelijk voedsel, terwijl de humanisten slechts „stenen” zouden kunnen geven, d.w.z. iets wat geen aanspraak op de naam geestelijk voedsel kan maken.

Wij hebben ons afgevraagd, of de minister heeft beseft, hoe grof het was zich zo uit te laten over een anders geestelijke richting. Wij zijn bereid aan te nemen, dat hij het niet heeft beseft. Maar wij achten hem daarmee allerminst verontschuldigd. Van iemand, die een van de hoogste posten in den lande heeft aanvaard, mag worden gevergd, dat hij de draagwijdte van zijn woorden kent.

MINISTER Mulderije is christelijk-historisch. Dit betekent, dat zijn politieke inzichten een tweeledige basis hebben: „er staat geschreven” is het ene deel van die basis; „er is geschied” is het andere. Nu kan iemand op twee manieren „historisch” zijn. Wie de historie ziet als een voortdurende beweging, zal trachten de historische lijn te volgen. Wie de historie ziet als een aantal vaste punten, zal uit die punten kiezen wat hem aanstaat en dat zal hij willen vasthouden. Minister Mulderije blijkt tot de tweede soort te behoren. Hij blijkt een stuk historie van vóór de scheiding van kerk en staat te willen vasthouden. Hij miskent daarmee de lijn, die de voortdurend in beweging zijnde historie heeft getrokken.

In de Eerste Kamer heeft mejuffrouw mr. Tjeenk Willink gezegd, dat zij zich gestoten had aan 's ministers „stenen voor brood.” Wij nemen aan, dat zij hiermee de gevoelens van alle humanisten heeft vertolkt. Maar de minister zei niet eens „neem me niet kwalijk.”

Mejuffrouw Tjeenk Willink heeft ook herinnerd aan een — niet door de minister tegengesproken — krantenverslagje van een rede, die de heer Mulderije in Zeist heeft gehouden. Zij citeerde uit dat verslagje: „Zo wist minister Mulderije nog steeds met succes het streven van de humanisten, om in de geestelijke verzorging van de gevangenen humanisten in te schakelen, tegen te gaan.” Dit klinkt al even vijandig als hetgeen de bewindsman in de Kamer zei.

In humanistische kring is commentaar op dit alles eigenlijk overbodig. Het ontmoedigende is, dat menigeen in „gelovige” kring onze commentaar niet begrijpt. Men redeneert daar: het geloof geeft zoveel meer. Voor het feit, dat anderen daar anders over kunnen denken, zijn zij, die zo redeneren, blind. Het is hun onmogelijk om deze kwestie objectief te bekijken.

GELUKKIG zijn er ook in „gelovige” kring mensen, die er iets anders tegenover staan. Van de geestverwant van minister Mulderije in het kabinet, ir. Staf, minister van oorlog en van marine, hebben wij zulke grove uitlatingen over het humanisme niet gehoord. Weliswaar vlot het met de geestelijke verzorging van buitenkerkelijke militairen nog niet zo, als wij wel graag zouden willen. Maar de zaak ligt hier toch minder ongunstig.

Dit brengt ons op een ander punt, waarop minister Mulderije de ontwikkeling der historie niet heeft meebeleefd. Niet alleen is buiten zijn gezichtskring gebleven, dat in het tegenwoordige staatsbestel een minister *als minister* niet de ene geestelijke richting boven de andere mag stellen. Evenmin is tot hem doorgedrongen, dat in het Nederlandse staatsrecht het kabinet zich heeft ontwikkeld van een groep vrij los naast elkaar optredende departementshoofden tot een college, dat naar buiten toe een geheel vormt. Wat is het een dwaze figuur, dat onder het ene departement — bijvoorbeeld dat waaronder de D.U.W. ressorteert — het humanisme in de geestelijke verzorging op één lijn staat met de kerken, terwijl men in de instellingen onder het ministerie van justitie het humanisme bewust buiten de geestelijke verzorging houdt.

Het is een tekortkoming van het kabinet als geheel, dat zoiets mogelijk is. En het is een tekortkoming van het parlement als geheel, dat het zoiets laat passeren. De zaak is waarlijk ernstig genoeg. Men bedenke toch, dat werkelijke geestelijke vrijheid alleen mogelijk is bij gelijkgerechtigdheid van de onderscheidene geestelijke stromingen. Een discriminatie, als door de minister van justitie tot uiting gebracht, is lijnrecht met die geestelijke vrijheid in strijd.

Ss.

ACTUALITEITEN

● *Het Hervormde Weekblad* „In de Weegschaal” heeft een artikel gebracht van de predikant dr. P. J. Roscam Abbing, waarin hij zijn waardering uit voor het werk van de Ned. Ver. voor Sexuele Hervorming. Het lidmaatschap van deze vereniging acht hij ook toelaatbaar voor rechtzinnige predikanten en gemeenteleden. Daar de vereniging echter niet op grondslag van het evangelie staat, acht hij een christelijke organisatie voor sexuele hervorming noodzakelijk.

Hoezeer wij ook de openheid voor dit werk vanuit deze kring waarderen, menen we toch geen bewijs te hebben gekregen, dat voor welke geestelijke richting ook de mogelijkheid zou ontbreken binnen het raam van een *algemene* vereniging voor sexuele hervorming werkzaam te zijn. Veeleer verdient het aanbeveling een zodanig contact te zoeken dat een poging gewaagd wordt één praktische organisatie te maken bij verscheidenheid van geestelijke zorg, die dit werk ook o.i. vereist.

● *Een slechte beurt.* Zonder zich aan te melden en na een onherkenbare krabbel op de presentielijst, woonde Jhr. de Geer, secretaris van het college van visitatoren Generaal in de Herv. kerk, op verzoek van de voorzitter van de Generale Synode stilletjes de jaarvergadering bij van de Zwinglibond, de vereniging van principieel vrijzinnig protestanten. Zijn taak was „de sfeer te peilen”. Hij werd ontmaskerd en moest de vergadering verlaten. Het lijkt zo op een slechtgeorganiseerde inquisitie en pleit niet voor de methoden van geestelijk leven in de Herv. kerk.

● *Maatschappij-Belangen.* Zo heet het maandblad van de Ned. maatsch. voor nijverheid en handel. In het Decembern timer schrijft de redacteur, de Heer Bierens de Haan, een hoofdartikel over Systeem en Humaniteit. Uitgaande van de benauwende wereldtoestand wijst hij aan hoe het wezen van het Westen: de erkenning van de menselijkheid, waarop de praktijk van ons leven gebaseerd is, gevaar loopt door het systeem van onze samenleving. Organisatie en systeem zijn noodzakelijk, maar worden een gevaar als ze de werkelijkheid, d.w.z. de mens en de menselijkheid, aan zich willen onderwerpen.

● *Nu begint het eerst recht!* Van humanistische zijde publiceert de N.R.Ct. van 26 Dec. '51 een beschouwing over de ontoelaatbare uitspraak van de min. van justitie over het Humanistisch Verbond (zie hoofdart. in dit nr.) Daaruit citeren wij: „Met de uitspraak van de minister is het debat niet geëindigd, maar begonnen. Want het is uitgesloten, dat thans nog een minister aanvaardbaar is, die het bestaat om een belangrijk en achtbaar deel van het

Eerste Internationaal Humanistisch Congres

Op initiatief van American Ethical Union, American Humanist Association, British Ethical Union, Ethische Gemeinde (Wenen); en Humanistisch Verbond (Nederland) zal van 21 tot 26 Augustus 1952 in Amsterdam een eerste internationaal humanistisch congres gehouden worden.

De bedoeling van dit congres is de bestaande contacten tussen verenigingen van humanisten in de verschillende landen te verstevigen en nieuwe contacten te leggen, voorts uiting te geven aan de gelijkgezindheid van al deze groepen terzake van hun beginselen, en van hun gevoel van verantwoordelijkheid ten opzichte van de menselijke problemen.

Humanisme (of Ethische Cultuur, aan welke term sommige groepen de voorkeur geven) wordt door de initiatiefnemers gedefinieerd als de levens- en wereldbeschouwing, die de mens ziet als drager van een fundamentele verantwoordelijkheid voor zijn levenshouding, niet gebaseerd op openbaring of op bovennatuurlijke krachten.

Op het congres zullen de volgende onderwerpen aan de orde gesteld worden: De moderne Humanistische Mensbeschouwing, De Humanistische bijdrage tot de Toekomst van de Mensheid, Humanisme en Maatschappij, De Betekenis van het Humanisme voor het Persoonlijke Leven, Het Programma van het Humanisme.

President van het congres zal zijn Julian S. Huxley, oud-voorzitter van de economische, sociale en culturele organisatie van de Verenigde Naties (Unesco). Het organisatie-comité bestaat uit: Dr. J. P. van Praag, voorzitter, H. J. Blackham, secretaris, J. K. Nathanson, penningmeester, W. Boerner en R. Dreikurs. Mevr. H. A. Polak-Schwarz, Oranje-Nassaulaan 50, Amsterdam-Z. en J. Bijleveld treden op als uitvoerend secretaresse en uitvoerend penningmeester.

Nederlandse volk dermate diep te grieven in zijn behoefte te gehoorzamen aan een zo ernstig beleefde verantwoordelijkheid”.

● *Vloeken in Boeken.* De bond tegen het vloeken wil een actie beginnen tegen drukken en verspreiden van boeken, waarin vloeken voorkomen. Wij hebben met vloeken geenszins op, maar daar literatuur en werkelijkheid veel met elkaar te maken hebben, als het goed is, is dit toch wel een beetje zonderlinge poging!

● *Politie-idylle.* Een Sittardse agent had „Idil”, het r.k. leetuurvoorlichtingsblad gelezen en ontdekt, dat Vestdijks laatste boek „De dokter en het lichte meisje” voor r.k. ongewenst werd geacht. Daarop verzocht hij een Sittardse boekhandelaar het boek wat achteraf in z'n winkel te leggen. Hiermee ging hij zijn boekje te buiten. De minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen, hierover geïnterpelleerd, keurde die daad niet onomwonden af. En terzelfder tijd keurde hij evenmin af — en dat is zo mogelijk nog erger! — het

● *Schandalige verhaal* uit een r.k. schoolleesboekje, dat een antisemitische strekking vertoont. Hij vond alleen dat het een geloofsonderwerp te sensationeel behandelde.

● *Omdat mevrouw Roosevelt* in een radio-toespraak heeft gezegd, dat ze niet weet of ze in een leven na de dood gelooft, maar dat het er op aankomt om wat het leven brengt moedig onder ogen te zien en het beste te geven wat men heeft, wordt ze door de r.k. aartsbisschop van Los Angeles aangevallen, die verklaart, dat ze nu ongeschikt is om de V.S. te vertegen-

woordigen bij de V.N. Daartegen heeft een vooraanstaand baptistenpredikant er op gewezen, dat de persoonlijke kijk op geloofspunten tot de onvervreembare Amerikaanse tradities behoort en censuur in de vorm van toetsing der geloofsovertuigingen met het oog op een betrekking of ambt, niet geduld wordt. Het juiste antwoord!

● *In Zweden* eindigde op 1 Januari j.l. de toestand, dat men krachtens geboorte tot de Lutherse kerk behoort. Ieder burger is thans vrij de kerk te verlaten.

Ph. A. KOHNSTAMM †

Op 31 Dec. j.l. overleed te Ermelo Prof. dr. Ph. A. Kohnstamm. Wij wijden hier enkele woorden aan zijn nagedachtenis. Kohnstamm is een man geweest, die buitengewoon veel heeft gedaan voor het ontstaan van een beter wederzijds begrip tussen de verschillende stromingen in ons land. Deze godsdienstige man toonde steeds een helder begrip te bezitten voor de beginselen en doeleinden van het moderne humanisme en de aanspraken die het maakt op volwaardige erkenning in geestelijke, sociale en culturele zin. In hem ontvalt Nederland een man die over de schotjes heen kon kijken en die tot zijn laatste dag streed tegen de noodlottige geestelijke isolementen in ons volk.

Godsbewijzen en moderne wetenschap

Enige tijd geleden heeft de paus voor de Pauselijke Academie van Wetenschap een rede gehouden om te betogen dat de moderne wetenschap een bevestiging vormt van de godsbewijzen, zoals deze in de thomistische wijsbegeerte, die als de gangbare kerkelijke wijsbegeerte mag worden beschouwd, zijn geformuleerd (in grote uittreksels gepubliceerd in de Groene van 8 Dec.). Een zeer liberaal denkend katholiek met wie wij over deze rede spraken, was van mening dat het alleen maar toe te juichen was, dat de moderne natuurwetenschap pauselijke erkenning en instemming ontmoette. Voor de humanist liggen in de pauselijke rede nog wel enige bedenkingen verscholen, waarom het niet ondienstig lijkt haar bedoeling en strekking wat nader te bekijken.

Men kan om te beginnen zulk een rede nooit losmaken van de tijd waarin zij uitgesproken is, als men zich de verhouding van de kerk tot de wetenschap in de loop der eeuwen voor de geest roept. Deze is in de laatste vier à vijf eeuwen vaker een van vijandschap dan van vriendschap geweest. Men mag rustig zeggen dat de wetenschap haar vrijheid van onderzoek heeft moeten bevechten op de tegenwerkende kracht van de kerk, omdat de resultaten van dat onderzoek zo vaak niet overeenkwamen met het kerkelijk gesanctioneerde wereldbeeld. Op het gebied van de wetenschap heeft zich voltrokken, wat zich op andere gebieden van het leven heeft voltrokken, nl. het zelfstandig worden en het zich vrij maken van de kerkelijke voogdij. Deze geschiedenis van de emancipatie uit de kerkelijke overheersing is het voornaamste kenmerk geworden van de eeuwen, die volgen op het einde der middeleeuwen.

De wetenschap is toen meestal voor ongelovig uitgekreten, eenvoudig omdat zij tot resultaten kwam die niet meer overeenkwamen met de traditionele kerkelijke en als goddelijk geijkte denkbeelden en voorstellingen. Dat de wetenschap als zodanig gelovig noch ongelovig is, werd toen niet geaccepteerd en nu, welbeschouwd, volgens de pauselijke rede nog niet. In de verworven vrijheid zelf school het kwaad. De kerk wilde de toetsing van de verworvenheden van de wetenschap aan de door de kerk bewaarde geopenbaarde goddelijke waarheden. Dat wil zij in de grond nog, ook al worden thans bepaalde resultaten toegejuicht en wordt daarmee schijnbaar de wetenschap zelf als vrije en zelfstandige macht erkend. Anders had de paus moeten beginnen met toe te geven dat de kerk in het verleden zwaar had gezondigd tegen de geest der wetenschap. Deze schuldbelijdenis zou hem als uiting van christelijke ootmoed niet ontsierd hebben, maar hoe christelijk zij ook geklonken en geweest zou zijn, zij zou ten enenmale in strijd zijn met de pretentie, dat de kerk als

zodanig nimmer falen kan, en de draagster is van de ware traditie als belichaming van Christus op aarde. Er mogen laakbare, kortzichtige, zondige dienaren der kerk zijn geweest, tot pausen inclus, de kerk is zelf nooit fout geweest.

Behalve dat in de pauselijke rede geen sprake is geweest van een terugblik op de voor de kerk niet verheffende geschiedenis van haar verhouding tot de wetenschap en er geen woord van schuld heeft geklonken, er klinkt in de toejuicing van thans evenmin enig besef door, dat de wetenschap ook 'n eenheid is in haar ontwikkeling van vroeger tot thans, dat zij een geschiedenis vertoont waaruit geen enkel stadium gemist kan worden, dat zij alleen tot haar huidige resultaten is kunnen komen omdat zij een continuum vormt. Zij is daarbij gedreven door steeds eenzelfde geest van onderzoek, experiment, voorzichtige conclusies, hypothesen opstellen, behouden of verwerpen al naarmate haar uitkomsten gesteund werden door of in strijd kwamen met voortgaande onderzoekingen. Het is onmogelijk te spreken van een „ware wetenschap” die God in toenemende mate ontdekt, zoals de paus doet en een andere wetenschap die zich niet om God zou bekommeren. Er is maar één wetenschap die zoekt naar haar eigen waarheid en zij kan alleen „waar” genoemd worden in zover zij aan zich zelf gehoorzaam is. Niet de paus kan vaststellen wat ware wetenschap is, maar de wetenschap zelf.

Er zijn gelovige en ongelovige wetenschapsbeoefenaars geweest, er zijn tijden geweest, waarin de wetenschap zelf in de reuk stond van ongelof en materialisme, maar bepaalde wijsgerige of onwijsgerige conclusies uit wetenschappelijke onderstellingen of conclusies hebben haar voortgang niet verstoord, zij ging haar eigen wegen.

Wanneer dus de paus in het jaar 1951 de resultaten van zeker huidig natuuronderzoek huldigend aanvaardt, moet hij daarbij onvermijdelijk de voorafgaande ontwikkeling aanvaarden, dus ook haar losmaking uit de kerkelijke goedkeuring en dan ware een nobel „peccavimus” (wij hebben gezondigd) niet misplaatst geweest. Deze consequentie heeft hij niet getrokken en hadden wij, eerlijk gezegd, ook allerm minst verwacht. Maar goed, als wij nu eens willen vergeten en vergeven wat voorheen is misdreven of nagelaten en ons dus alleen maar willen verheugen over de erkenning van de hoge waarde van de wetenschap van thans, dan bekruipt ons toch nog een onbehagelijk gevoel bij het overwegen van wat nu eigenlijk door de paus is bedoeld.

De kern van zijn rede is, dat hij er zich over verblijdt dat de wetenschap tot de aanvaarding komt van het bestaan van een op zich zelf bestaand wezen — God —, en

dat zij de bevestiging heeft gebracht van het leerstuk van „de schepping in de tijd”, d.w.z. dat God op een bepaald moment de wereld uit het niets heeft geschapen. Zij heeft daarmee ook de reeds lang bestaande z.g. godsbewijzen bevestigd. De R.K. kerk heeft altijd, in tegenstelling tot de protestantse theologie, grote waarde toegekend aan deze bewijzen als „snelle en veilige weg om de geest tot God te leiden”. Er bestaan een vijftal godsbewijzen; men heeft het godsbestaan willen aantonen uit de overeenstemming der volken op dit punt, uit het morele oordeel dat de conclusie van een goddelijke wetgever en rechter zou wettigen, uit het begrip van een allervolmaakste wezen, waaruit tot de gevolgtrekking van zijn bestaan zou mogen worden overgegaan. Maar de sterkste bewijzen heetten echter die te zijn, die nu door de paus worden genoemd, de bewijzen uit de kosmos waarin wij leven. Er is dan het bewijs dat tegenover de voortdurende beweging en verandering een eeuwig, onveranderlijk wezen zou moeten bestaan dat als eerste oorzaak of beweger de beweging zowel zou veroorzaken als te boven zou gaan, én het bewijs dat uit de doelmatigheid van de wereld de geestelijke grondslag van de wereld zou blijken. En zie nu het verheugende voor de paus: deze twee godsbewijzen vinden steun mij de moderne fysica. Althans volgens de paus. Hoe een fysicus hierover oordeelt, heeft men kunnen lezen in de Groene van 15 Dec. Hierin heeft prof. Freudenthal betoogd, dat hij het eerste door de paus aangehaalde bewijs niet begrijpt, omdat de begrippentaal waar de paus zich van bedient, een dode taal is geworden, onbruikbaar voor de moderne fysica. Men mag, zegt hij o.i. terecht, de taal van Thomas van Aquino niet zomaar met een moderne bril gaan lezen; die taal correspondeert met een wereldbeeld dat het onze niet meer is. Hij toont dit aan met het begrip beweging en verwijt de paus dat hij gebruik maakt van de resultaten van een wetenschap, welker begrippen hij niet gebruikt. Het andere godsbewijs staat er volgens prof. Freudenthal al niet veel beter voor: de doelmatigheid is een historisch verouderd argument, waarmee niets is aan te vangen. Men zou kunnen spreken van een zekere gerichtheid in de natuur en de vraag blijft dan nog steeds of het kosmisch gebeuren gericht is te noemen.

Als prof. F. schrijft „dat de paus aan de wetenschap geeft wat haar toekomt (of misschien zelfs meer dan dat)”, dan ligt er in dat „zelfs” een duidelijke ironie, waarmee hij het opportuniteitslement van de pauselijke rede in het hart treft. De kwestie is dan deze, dat de wetenschap op dit ogenblik met voordeel gebruikt schijnt te kunnen worden, omdat er opvattingen worden verkondigd, volgens welke de we-

Vrijheid voor niet-godsdienstigen

Niet alleen in Nederland staat men in officiële kringen weleens zacht gezegd onwennig tegenover het humanisme als volwaardige geestelijke richting. Wij hebben daar ook iets van beleefd in de Raadgevende Vergadering (de Assemblée) van de Raad van Europa.

Daar heeft men zich beziggehouden o.m. met het formuleren van rechten van de mens. Een nobel werk. En hoe belangrijk dit werk was, heeft de eenzame Engelse liberaal, lord Layton, in de Assemblée met veel nadruk betoogd: erkenning van de mensenrechten vormt een ondergrond voor het politieke werk; wil men in Europa samenwerken, dan moet duidelijk zijn, dat men die mensenrechten als gemeenschappelijke ondergrond aanvaardt.

Een van de hachelijkste punten hierbij was de vrijheid van opvoeding en onderwijs. Vooral wat het onderwijs betreft lopen de toestanden in de verschillende Europese landen nogal uiteen. Het is niet onze bedoeling het Straatsburgse debat uitvoerig te bespreken. Een onderdeel alleen willen wij hier even aanstippen. Het betreft de vrijheid van de ouders om hun kinderen onderwijs te laten krijgen „volgens hun godsdienstige en wijsgerige overtuiging”.

Die woorden „en wijsgerige”, in het ontwerp van een commissie voorkomende, hebben nogal wat stof doen opwaaien. Het Ministerscomité heeft er tot nu toe niet aan gewild. En in de Assemblée kwam er ook verzet. Wat was nu „wijsgerig”? Dat

zou kunnen betekenen, dat men ook de oprichting van communistische scholen zou moeten toestaan, want de communistische ideologie wil men ook wel als wijsgerige stroming zien. Dergelijke geluiden hoorde men bijv. van Scandinavische en ook wel van Engelse zijde.

Het was het oude liedje. Het Humanisme kon zich hier weer bedreigd voelen door de stelling, dat niet godsdienstig zijn zo makkelijk kan leiden tot een totalitair stelsel.

De rapporteur van de commissie, de Fransman Pierre-Henri Teitgen, afgevaardigde van de M.R.P., heeft de woorden „en wijsgerige” welsprekend en met vuur verdedigd. Een recht, dat gegeven werd aan godsdienstige mensen, mocht niet worden onthouden aan aanhangers van een „traditioneel humanisme”, zo zei hij.

Het liep in de Assemblée gelukkig goed af met de wijsgerigheid. De vereiste meerderheid werd ruimschoots behaald. Met voldoening hebben wij vastgesteld, dat ook alle Nederlandse afgevaardigden hun stem eraan hebben gegeven.

Nu moet worden afgewacht, wat het Ministerscomité ervan zal zeggen.

Intussen deed de terminologie „godsdienstige en wijsgerige” ons denken aan een van de embryonale vormen van het Nederlandse grondwetsartikel, waarin de godsdienstvrijheid is vastgelegd. In dit artikel staat op het ogenblik niets van de vrijheid om niet-godsdienstig te zijn. Dat kan men betreuren, maar in de praktijk is

deze vrijheid gelukkig wel erkend (al missen niet-godsdienstigen in sommige opzichten de gelijkgerechtigdheid: men zie het eedsvraagstuk, men zie ook wat wij op blz. 1 over de minister van justitie hebben geschreven). In een van de embryonale vormen van ons grondswetartikel werd het recht, om niet godsdienstig te zijn nadrukkelijk erkend. In de „plegtige verklaring” van 31 Januari 1795 van de „Provisie-nelle Repraesentanten van het Volk van Holland” stond n.l.:

„Dat ieder Mensch het recht heeft, om God zoodanig te dienen als hy wil, of niet wil, zonder daarin op eenigerlei wyze gedwongen te kunnen worden.”

De woorden „of niet wil” hebben indertijd een stormpje veroorzaakt. Twee jaar later vinden we een andere formulering in het z.g. concept-Floh voor de „algemene Grondbeginselen der Constitutie”. Het is een formulering, die wij zouden verkiezen boven hetgeen tegenwoordig in de Nederlandse Grondwet staat:

„De Wetten mogen zich nimmer uitstrekken tot zodanige zaken, die louter voorwerpen zijn van inwendige overtuiging. Het staat dus een iegelyk vry, zodanige Godsdienstige of Wysgeerige Grondbeginselen te omhelzen, als hy zal verkiezen, mids de belydenis of beoefening van dezelve niet strydig zyn met het oogmerk der maatschappelyke vereeniging.”

Ook toen dus de wijsgerigheid naast de godsdienstigheid. Misschien dat het voorbehoud aan het slot — waar overigens nog wel meer over te zeggen zou zijn — de verontruste Straatsburgers wel zou hebben aangestaan.

Ss.

(vervolg van blz. 3)

reld uit een ontploffing vijf of tien milliard jaren geleden ontstaan zou kunnen zijn. Daarmee zou dan ruimte gemaakt zijn voor het leerstuk van de schepping van de wereld door God in de tijd. „De ware wetenschap ontdekt God in steeds toenemende mate — als stond God te wachten achter elke deur die door de wetenschap wordt geopend”, heeft de paus gezegd en, gezien de houding van de kerk ten opzichte van de wetenschap in het verleden, mag men gerust spreken van een gelegenheids- geen principiële aanvaarding der wetenschap. De woorden van prof. Freudenthal hier- tegenover zijn afdoende: „Wie de resultaten der wetenschap aanvaardt en haar methoden minacht of zelfs verwerpt, misbruikt de wetenschap”.

Vergelijken wij deze aanvaarding van zekere resultaten der wetenschap door de paus met de houding die door dezelfde paus nog niet zo heel lang geleden heeft weer eens is her-geformuleerd ten aanzien van de herkomst van het menselijk geslacht: dat het een ketterij is aan te nemen dat het menselijk geslacht in zijn geheel niet uit Adam en Eva zou zijn voortgeko-

men, dan blijkt toch zonneklaar dat de huldiging der wetenschap uit nuttigheids-overwegingen voortkomt, volmaakt willekeurig is en niet veel anders dan achterdocht kan wekken. (En laten wij dan nog maar zwijgen van wonderen als dat van Fatima.)

Dit bedenkelijk opportunisme houdt een groot gevaar in voor de publieke en persoonlijk moraal waar de kerk zo graag als de behoedster voor optreedt. De paradox in de hele geschiedenis is deze, dat het blijkt, dat men het in het heden en in het verleden met de absolute waarheden die door de kerk verkondigd en behoed worden, altijd op een accoordje heeft kunnen gooien, omdat er steeds ééns als volstrekke waarheden geproclameerde leringen geruisloos in de vergetelheid zijn verzonken, maar dat de wetenschap die geen volstrekke waarheden kent, doch „slechts” zoekt naar wat haar nu en hier waar lijkt, van geen accoord weet. Ook niet met de paus.

Een dergelijke paradox — een paradox kan soms de weergave zijn van een diepzinnige waarheid, maar hier is zij alleen maar dubbelzinnigheid — moet óf dubbelzinnigheid bij de gelovigen teweegbrengen

óf bij ernstige naturen gewetensconflicten die op de duur de instelling die deze conflicten veroorzaakt, uitholt en voos maakt. En daar kunnen alleen maar voze vruchten van komen.

O. N.

Op veler verzoek hebben wij een aantal overdrukken laten maken van de NIEUWJAARS-BOODSCHAP VAN HET HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND die op 30 December 1951 werd uitgezonden door de V.A.R.A.

Deze overdrukken zijn à f 0,12 per stuk verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht. Postgiro 304960 of bestelling per briefkaar met f 0,12 EXTRA aan geldige postzegels op de adreszijde.

Het Humanistisch Verbond in 1951

Jaarverslag

Hoofdbestuur

Op het congres van 7 en 8 April te Deventer werd het hoofdbestuur als volgt samengesteld: Dr. J. P. van Praag, 1e voorzitter; Dr. G. Stuiveling, 2e voorzitter; W. Coenders, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester; Dr. J. C. Brandt Corstius, hoofdredacteur; Mr. A. Dirkzwager, Prof. Dr. T. T. ten Have, E. Nordlohne, W. Olthof, Mevr. H. A. Polak-Schwarz, J. Rogge, E. Schapracq, Ir. P. Schut, G. Stellinga, Mr. A. Stempels, D. W. Stork, Mr. Dr. J. In 't Veld, Dr. I. Vijlbrief, Dr. Libbe van der Wal, M. G. Warffemius, Mr. H. B. J. Waslander.

Na het congres werd Mr. Waslander door het hoofdbestuur als vijfde D.B.-lid aangewezen. De vergaderingen van het hoofdbestuur werden bijgewoond door een waarnemer van de Humanistische Jongeren Gemeenschap en door een waarnemer van de Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag.

Aan het eind van het verslagjaar besloot het hoofdbestuur zodanige voorstellen betreffende de candidaatstelling aan het congres te doen, dat daardoor de omvang van het hoofdbestuur tot meer redelijke proporties zou worden teruggebracht. Daar verschillende hoofdbestursleden, soms na zesjarige dienst, de wens te kennen gaven zich al of niet tijdelijk terug te trekken, kon dit doel zonder moeilijkheden worden bereikt, en bleken zelfs enkele noodzakelijke aanvullingen mogelijk, zonder het bereikte resultaat te niet te doen.

Een woord van dank aan de aftredende bestuursleden Brandt Corstius, Olthof, Rogge, Vijlbrief en Warffemius is hier zeker op zijn plaats.

Tijdgebrek noodzaakte Stuiveling zich terug te trekken als 2e voorzitter; hij blijft intussen bereid deel uit te maken van het Hoofdbestuur.

Ook hier dient het gevoelig verlies te worden gememoreerd, dat het Verbond leed door het overlijden van Mevrouw C. J. Blikslager-van den Sigtenhorst en van H. F. P. Sandifort Sr. Ieder op eigen wijze namen zij trouw en toegewijd deel aan de arbeid van en voor het Verbond, dat aan hen veel dank verschuldigd blijft.

Organisatie

Gemeenschappen.

Per 1 Januari bedroeg het aantal plaatselijke gemeenschappen: 61. In de loop van 1951 kwamen daar nog de volgende gemeenschappen bij: Bilthoven, Laren/Blaricum, Maastricht, Vlaardingen en Zand-

voort, zodat het aantal gemeenschappen per 31 December 1951 gestegen was tot: 65.

Slechts wanneer levenskrachtige gemeenschappen mochten worden verwacht, werd oprichting van nieuwe gemeenschappen gestimuleerd.

Het ledental, dat op 1 Januari 1951 6233 bedroeg, steeg in de loop van het jaar tot 7712, zodat het toenam met 1479.

Dit resultaat werd in zeer gunstige zin beïnvloed door het optreden van een Jubileum-comité, ontstaan uit een initiatief van enkele gewestvoorzitters. Dit comité, dat werd gevormd ter gelegenheid van het 5-jarig bestaan van het Verbond, kon bij monde van de Heer Wevers op het congres 966 „nieuwe” leden aanbieden.

16 Februari 1951

Niet verheeld mag worden, dat het ledental gedurende de laatste maanden van het verslagjaar minder snel toenam dan tijdens de jubileum-actie. Maar juist nu het Verbond zich sterker dan ooit op praktisch werk toelegt, mag grotere stijging van het ledental worden verwacht. Het kan in elk geval niet voldoende gezegd worden, dat het vele en veelsoortige Verbondswerk zich slechts ten volle kan ontplooiën, wanneer het door een steeds stijgend aantal gelijkgezinden wordt gesteund.

Het Verbond telt thans een groot aantal hecht georganiseerde gemeenschappen; voor wie de normale organisatorische problemen geen onoverkomelijke moeilijkheden meer opleveren. Wel zijn er ook in dit opzicht tussen de gemeenschappen onderling nog grote verschillen te constateren, hetgeen duidelijk bleek uit de meer of minder geslaagde wijze, waarop de plaatselijke gemeenschappen de financiële

moeilijkheden wisten op te lossen, waarvoor zij door de verhoogde contributieafdracht werden geplaatst.

Steeds meer gemeenschapsbesturen be-seffen de waarde van een goede verslaggeving. Niet alleen voor het vastleggen van gegevens en resultaten, maar ook voor het projecteren van toekomstige werkzaamheden is het opstellen van een grondig financieel verslag en een volledig jaarverslag (dat aan het Centraal Bureau dient te worden opgezonden) van de grootste betekenis. Als leidraad voor een dergelijk verslag en tevens als informatiebron voor het C.B. werd een enquête-formulier opgesteld, dat ter invulling aan de gemeenschapsbesturen werd rondgezonden. Of-schoon een hechte organisatie op zich zelf nooit doel kan zijn, is zij onmisbaar middel voor alle verdere activiteiten.

Van deze activiteiten moeten genoemd worden: bezinningsbijeenkomsten, gesprekken in de huiskamer, herdenkingsbijeenkomsten, kunstzinnige en feestelijke samenkomsten, familiedagen en -weekends (ook in gewestelijk verband). In enkele gemeenschappen leiden jeugdgroepen en muziek-en/of zanggroepen reeds een bloeiend bestaan, zodat het alleszins overweging verdient na te gaan of en hoe dit werk dient te worden gecoördineerd en gestimuleerd.

In vele gemeenschappen werd het rapport „Humanisme en Opvoeding” in werkgroepen besproken ter verdere behandeling op de kaderdag in November. Ook in vormingscursussen en andere bijeenkomsten werd aan verdieping en ontwikkeling voortgewerkt.

De opbouw van het geestelijk-sociale werk wordt gestaag voortgezet. In verschillende gemeenschappen worden de patiënten van ziekenhuizen en sanatoria door bezoeker(ster)s bezocht. In samenwerking met „Humanitas” worden in een aantal plaatsen spreekuren voor levens- en gezins-moeilijkheden gehouden. In Amsterdam kwam een volledig toegerust bureau tot stand.

Het is duidelijk, dat veel van deze arbeid wordt belemmerd door gebrek aan kader. Een van de grootste opgaven is dan ook het vinden van goede medewerkers op organisatorisch, geestelijk-sociaal en cultureel terrein, hetgeen des te meer kans van slagen heeft, naarmate een gemeenschap er in slaagt uit alle lagen van het buitenkerkelijke volksdeel leden te trekken.

Anderzijds wordt deze aantrekkingskracht ten eerste beïnvloed door de aard en vorm der gemeenschapsactiviteiten.

Nog steeds dragen te veel gemeenschappen een eenzijdig karakter en worden tal van mogelijkheden in andere richtingen ongebruikt gelaten.

In het vorig verslag werd reeds melding gemaakt van de door velen geuite wens

om de gemeenschappen meer te betrekken in de voorbereiding van rapporten. Ofschoon een studie met een zo groot aantal deelnemers grote bezwaren kan opleveren, heeft een methode, waarbij een groot deel van het Verbond tot zelfwerkzaamheid kan worden geactiveerd, ook zo vele aantrekkelijke kanten, dat het hoofdbestuur tegen het einde van het verslagjaar in een bepaalde vorm de medewerking van de gemeenschappen heeft ingeroepen voor de bestudering van het onderwerp „Werfkracht en Taak van het Humanistisch Verbond t.a.v. de brede massa”. Zowel de aard van het onderwerp, als de hiermede geïntroduceerde methode, doen de resultaten van deze studie met bijzondere belangstelling tegemoetzien.

Gewesten.

De werkzaamheden van de gewesten vonden op de gebruikelijke wijze voortgang. Omvang en wijze van uitvoering der werkzaamheden lopen in de verschillende gewesten nog wel uiteen, maar in het algemeen kan gezegd worden, dat zij in het Verbondsleven niet meer zijn weg te denken. Zij belasten zich met de uitvoering der centrale kaderdagen, waar dit jaar de onderwerpen „Humanisme en Oorlog”, „Humanisme en Christendom” en „Humanisme en Opvoeding” aan de orde kwamen. De thans verkregen opzet van deze dagen, n.l. bespreking van niet meer dan een onderwerp met sectie-gewijze behandeling, kan algemeen bevrediging schenken. Naast het organiseren van week-ends, familiedagen en excursies, vinden verschillende gewestbesturen gelegenheid het centrale apparaat bij te staan in het activeren van „zwakke” gemeenschappen.

De halfjaarlijkse „Trekpaardenconferenties” (bestaande uit het D.B., het C.B., de functionarissen en de voorzitters en secretarissen der gewesten) bleken wederom voor het contact tussen centraal apparaat en gemeenschappen van grote waarde te zijn. Het valt te betreuren, dat de gewestvergaderingen, waar van deze conferenties verslag wordt gedaan, niet door alle gemeenschapsbesturen worden bezocht. Tenslotte mag hier het aandeel van de gewestbesturen in de „Jubileum-actie” niet onvermeld blijven.

Jongeren groepen.

Als zelfstandige groepering binnen het Verbond, telde de Humanistische Jongeren Gemeenschap aan het einde van 1951 12 groepen, in totaal omvattend circa 300 jongeren van zeventien tot dertig jaar.

Ofschoon de begin 1951 voor het jongerenwerk ingevoerde contributie-regeling wat meer armslag gaf, blijven de financiële mogelijkheden nog zeer beperkt. In afwachting van de verdere ontwikkeling der H.J.G. heeft het H.B. dan ook gemeend de voorlopige contributieregeling weer voor een jaar te moeten voortzetten. De plaatselijke groepen slaagden er merendeels in hun positie te consolideren, terwijl

in enkele gevallen ook enige uitbreiding werd verkregen. Daarbij dient in aanmerking genomen te worden, dat juist het jongerenwerk steeds te kampen heeft met een vrij groot ledenverloop.

De vraag of voor de beneden zeventienjarigen eigen organisatorische vormen gezocht dienen te worden, kreeg een meer actueel karakter door de vorming van jeugdgroepen in enkele gemeenschappen.

Van de centrale activiteiten moet in het bijzonder het conferentie- en kampwerk worden genoemd. Niet in alle gevallen werd de van de Verbondsgemeenschappen te verwachten steun verkregen.

Centraal apparaat.

Het is meer dan een goede gewoonte, wanneer hier gezegd mag worden, dat ook dit jaar het Centraal Bureau het vele en veelsoortige werk op respectabele wijze verrichtte. Met zo nodig volkomen veronachtzaming van werktijden en andere „zekerheden” wisten F. van den Berkhof en H. J. Lips (daadwerkelijk gesteund door hun echtgenoten) hun taken te volvoeren. Ook het kantoorpersoneel verdient een woord van dank voor zijn aandeel in de nog steeds in omvang groeiende werkzaamheden.

Daarnaast wist de per 1 November 1950 aangestelde geestelijke raadsman, C. H. Schonk, in zeer korte tijd het geestelijke verzorgingswerk tot een onmisbaar element te maken in de D.U.W.-kampen in het Noorden des lands en in Zeeland. Aan het einde van 1951 beschikte hij over 12 vrijwillige medewerkers, die wekelijks een kamp bezochten.

In tal van geestelijke noden kon hulp worden geboden. Het contact met de arbeiders voltrekt zich meest in de persoonlijke sfeer en blijft niet tot de noodgevallen beperkt. Hier oefent een stuk praktisch humanisme zijn heilzame invloed uit.

De toewijding en onvermoeide activiteit van Schonk en zijn medewerkers dwingt bewondering af en verdient aller waardering.

Financiën

Dank zij het waarlijk gedurfde congresbesluit om de contributie-afracht tijdelijk te verhogen van 50 % tot 70 %, was de financiële positie van het Centraal Bureau niet meer afhankelijk van de resultaten der „Helpende Hand-actie”. Niettemin bleef deze positie zorgelijk. Niet alleen viel er een geraamd tekort van f 10.000.— te dekken (waarin de $100 \times f 100.—$ actie slechts gedeeltelijk kon voorzien), maar bovendien veroorzaakten prijsstijgingen (met name van drukwerk en papier) nieuwe zorgen.

Het bleek noodzakelijk de omvang van „Mens en Wereld” tijdelijk terug te bren-

gen tot 8 pagina's. Hierdoor en doordat enkele grotere giften verkregen konden worden, kon nog een dragelijk resultaat worden bereikt. Ofschoon de situatie dus nog verre van rooskleurig is, mag toch worden bevestigd, wat in het verslag 1950 als verwachting werd uitgesproken, n.l. dat het dieptepunt van de materiële moeilijkheden in 1950 lag. Dat neemt niet weg, dat in de komende jaren nog op aanzienlijke tekorten moet worden gerekend, temeer, waar de $100 \times f 100.—$ actie ten einde loopt en het hoofdbestuur zich niet gerechtigd acht te blijven aandringen op een tot 70 % verhoogde contributie-afracht.

Het is er zich volkomen van bewust welk een zware last deze post op de gemeenschapsfinanciën legt en is er van doordrongen dat deze wijze van financiering zo spoedig mogelijk dient te worden beëindigd.

HET LEDENTAL VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

1946 — oprichting

1 Januari 1947	2.850
1 Januari 1948	3.500
1 Januari 1949	4.350
1 Januari 1950	5.134
1 Januari 1951	6.233
1 Januari 1952	7.712

De dekking van de tekorten zal weer veel tijd en energie vergen van het centrale apparaat, die daardoor aan de werkzaamheden van opbouw en uitbreiding worden onthouden. Het is om deze reden dat het hoofdbestuur meent te moeten overgaan tot uitbreiding van het kantoorpersoneel, teneinde van den Berkhof in de gelegenheid te stellen zich meer dan tot dusver met de financiële aangelegenheden bezig te houden.

Afgezien hiervan mag intussen verwacht worden, dat ook de gemeenschappen niets zullen nalaten wat kan leiden tot extrainkomsten uit financiële acties, donaties, subsidies e.d. Bovendien blijft de ledenwerving daarbij voor en na één der belangrijkste mogelijkheden bieden.

Nu overigens de praktijk bewijst, dat velen om louter financiële redenen buiten het Verbond blijven, zullen de gemeenschapsbesturen meer dan ooit dienen na te gaan of de contributie-inning niet wekelijks kan geschieden. Niets mag worden nagelaten, om de financiële zorgen te helpen verlichten en daarbij kan ook worden gedacht aan verkoop der Verbondsuitgaven. Ook in de verhoogde belangstelling voor het Woord van de Week schuilen nog mogelijkheden. Slechts wanneer ieder tot het inzicht komt, dat ook een geestelijk tehuis materiële bouwstoffen nodig heeft

en naar dit inzicht handelt, mag gehoopt worden op een materiële basis, die de mogelijkheid opent tot volledige ontplooiing van de geestelijke taken.

Werkzaamheden

Algemeen.

Ook ditmaal kan niet meer dan een zeer summiere opsomming van de centrale activiteiten worden gegeven.

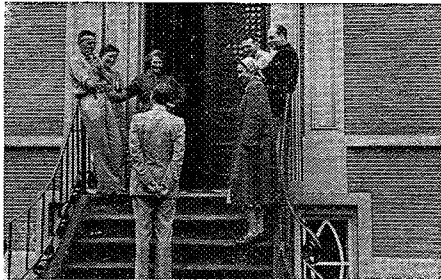
De arbeid van de door het hoofdbestuur ingestelde commissies vond regelmatig voortgang. Vaste commissies bestaan voor: publiciteit, buitenwerk, wetgeving, internationale contacten en financiële propaganda. Van meer tijdelijke aard zijn de commissies voor: studiemogelijkheden, sociale gerechtigheid, katholicisme, jeugdbeweging en opvoeding; de beide eerste commissies hopen na veel vertraging in de eerste helft van 1952 met een rapport gereed te komen. Het door de commissie „Humanisme en Opvoeding” gepubliceerde rapport werd door tal van gemeenschappen in kleine werkgroepen behandeld en vormde onderwerp van bespreking op de najaarskaderdag.

Het Centraal Bureau werkte een methode uit, waarbij de gemeenschappen actief werden betrokken in de bestudering van een bepaald onderwerp. Zoals onder het hoofd Organisatie reeds werd vermeld, werd tegen het einde van het jaar de medewerking van de gemeenschappen voor dit doel ingeroepen. Als onderwerp werd gekozen „Werfkracht en Taak van het Humanistisch Verbond t.a.v. de brede massa”. Uiteraard draagt deze opzet een experimenteel karakter en zal zij slechts in zeer bepaalde gevallen kunnen worden toegepast.

De stichting Socrates werd bij Koninklijk Besluit bevestigd verklaard om bij de afdeling der algemene wetenschappen van de Technische Hogeschool te Delft een bijzondere leerstoel te vestigen in de wijsbegeerte, in het bijzonder met betrekking tot de humanistische levens- en wereldbeschouwing. Plannen werden voorbereid om in het kader van deze stichting te komen tot een brede en diepgaande behandeling van de humanistische problemen.

De commissie Internationale Contacten, waarvan Mevrouw H. A. Polak-Schwarz secretaresse is, bleef in regelmatige verbinding met geestverwante organisaties in het buitenland, in het bijzonder met de American Ethical Union, de American Humanist Association, de British Ethical Union en de Ethische Gemeinde (Oostenrijk). Reeds eerder opgevatte plannen om te komen tot een internationaal congres werden nader uitgewerkt. Aangenomen mag worden dat het congres in 1952 te Amsterdam zal plaats vinden. Het behoeft geen betoog, van welk een verstrekkende betekenis een dergelijke ontmoeting kan zijn.

Ten dele in samenwerking met de H.J.G. en de S.V.H.G. organiseerde de Buitenwerk-commissie de volgende zomerkampen: 4 familiekampen te Ommen, 1 kinderkamp te Ommen, 1 jongerenkamp te Wezep, 1 jongerenkamp onder auspiciën van de H.J.G. en 3 scholierenkampen onder leiding van de S.V.H.G. Voor het eerst werd dit jaar een tweetal zomerscholen gehouden, n.l. te Doorn en te Heino, welke tot onderwerp hadden Aspecten van het huidige Humanisme, resp. Humanisme en Cultuur. De ervaring met deze voor het Verbond nieuwe vorm van scholing en verdieping was bijzonder gunstig.

Zomerschool 1951

Foto Koper

In totaal namen aan het zomerwerk ca. 450 personen deel. In de loop van het jaar werd de Buitenwerk-commissie gereorganiseerd door voor elk der kampcategorieën een subcommissie in te stellen. Het kampenwerk heeft in het geheel van de verbondsactiviteiten een eigen, onbetwistbare plaats verkregen. De aandacht blijft gericht op uitbreiding en vernieuwing van deze vorm van vrije-tijdsbesteding en bezinning in gemeenschap.

Familiekamp 1951

Ook dit jaar werd weer een kalender uitgegeven, waarvan ruim 1400 exemplaren werden verkocht. Overwogen wordt het volgend jaar met een ander soort schild te komen. Een drietal eenvoudige brochures zag het licht, n.l. Sexuele Opvoeding, Het gezonde Huwelijk en Plezier in het Werk. Daarnaast verschenen: Een Poging tot Plaatsbepaling en Oud-Indische Mystiek.

Onder Financiën werd reeds gememooreerd dat de omvang van het maandblad Mens en Wereld tot 8 pagina's moest worden teruggebracht. Dit stelde de redactie, wier plannen daardoor geheel gedwarsboemd werden, voor een bijzonder moeilijke taak. Intussen zijn verschillende

voorzieningen in overweging, teneinde te komen tot een in alle opzichten bevredigend orgaan.

Het aantal abonné's op het Woord van de Week steeg tot 1400. O.m. hieruit en uit de vrij omvangrijke losse verkoop blijkt de groeiende belangstelling van het luisterend publiek voor de Zondagochtendradio-toespraken, waarvoor de V.A.R.A. gastvrijheid verleende. De A.V.R.O. liet nog slechts enkele malen het humanistisch woord weerklinken. De wereldomroep trof een regeling, waarbij eenmaal per kwartaal een zendtijd van 18 min. beschikbaar kon worden gesteld. De Regionale Omroep Noord gaf eveneens regelmatig gelegenheid in haar Fries programma een humanistische toespraak te houden.

Het is wellicht overbodig uitvoerig melding te maken van het overige streven naar publiciteit. Een persdienst van bescheiden opzet werd ingesteld. Hoewel op dit punt enige verbetering valt te constateren, blijft de in dag- en weekbladen aan het humanisme bestede aandacht beneden hetgeen in redelijkheid te verwachten zou zijn. In enkele gevallen nam het hoofdbestuur het initiatief tot het organiseren van bijzondere openbare bijeenkomsten, n.l. ter gelegenheid van het 5-jarig bestaan van het Verbond, bij de publicatie van de met de Vrijzinnig-protestanten uitgegeven verklaring en ter herdenking van de sterfdag van Prof. Leo Polak.

Practisch Humanisme.

Het is duidelijk, dat de aandacht en activiteit van het hoofdbestuur voortdurend gericht blijven op het streven naar gelijkberechtigtheid van het humanisme en in nauw verband daarmee werd de uitbouw van het geestelijke-verzorgingswerk met alle energie ter hand genomen.

Het Verbond kreeg gelegenheid zijn aandeel te leveren in de culturele verzorging der gevangenen. Nu het ontwerp Beginse-lenwet Gevangeniswezen tot wet verheven is, wordt ook hier de mogelijkheid tot geestelijke verzorging in beginsel geopend. In nauwe samenwerking met het Humanistisch Thuisfront werd, waar mogelijk en gewenst, met kracht aangedrongen op het toekennen van een volwaardige plaats voor het humanisme in de geestelijke arbeid onder de militairen. Daarbij kan het hoofdbestuur niet afzien van zijn vaste overtuiging, dat deze taak zich dient uit te strekken tot alle vormen van geestelijke verzorging voor buitenkerkelijke militairen, die zich daartoe aangetrokken voelen. Hoewel dit doel nog niet bereikt is, mag toch vastgesteld worden, dat in dit opzicht belangrijke vorderingen zijn gemaakt.

Het geestelijk-sociale werk van de humanistische raadslieden onder de D.U.W.-arbeiders heeft niet alleen de behoefte aan deze arbeid overtuigend aangetoond, maar ook volkomen duidelijk gemaakt, voorzover zulks nog betwijfeld mocht worden, dat uit het humanisme het inzicht en de

kracht kunnen worden geput om deze arbeid op verantwoorde en meer dan bevredigende wijze te verrichten.

In enkele gemeenschappen werd reeds overgegaan tot het aanstellen van een centraal geestelijk raadsman, die tot taak heeft het onderzoeken en realiseren van de mogelijkheden tot geestelijke verzorgingsarbeid in de plaats zijner inwoning.

De opbouw en uitbreiding van de praktisch geestelijke arbeid nam een groot deel van de centrale activiteiten in beslag. Een commissie, bestaande uit Mevrouw D. Heroma-Meilink, H. J. Lips en C. H. Schonk werd meer in het bijzonder met de vormgeving ervan belast.

Enerzijds dient bij de opbouw van dit praktisch humanisme alle overhaasting zorgvuldig vermeden te worden en is behoedzaam handelen een eerste vereiste, in verband waarmee beslissende invloed van de centrale organen onvermijdelijk is. Anderzijds laat de urgentie van deze taak geen vertraging of uitstel toe. In het bijzonder door dit praktische werk zal het humanisme zijn volwaardigheid als levensbeschouwing moeten bewijzen.

In het kader van deze praktische taken moet zeker worden genoemd de proefuitzending van 81 kinderen uit grote steden, gedurende de zomer van dit jaar. Deze uitzending werd verzorgd door een in samenwerking met „Humanitas” gevormd landelijk comité (secretaresse Mevrouw M. van Gorkom-Lechner) en met de medewerking van de door hun ligging geschikte gemeenschappen. Ofschoon de aan deze uitzending verbonden kosten grote bezwaren opleveren, dient voortzetting van dit noodzakelijke en dankbare werk ernstig overwogen te worden.

Contacten

Met de Vereniging voor Maatschappelijk Werk „Humanitas” werd een intensief contact onderhouden, dat tot waardevolle resultaten leidde. Ofschoon nog niet in alle opzichten volkomen eenheid van opvatting kon worden bereikt, bleek het mogelijk een voor beide partijen bevredigende vorm van samenwerking te vinden.

De bestaande stichting Mens en Wereld, werd vervangen door een nieuwe stichting, genaamd Humanistisch Centrum Mens en Wereld, welke zich ten doel stelt bevordering van het overleg omtrent algemene humanistische problemen, behartiging van de algemene belangen der humanistische organisaties en het doen verrichten van werkzaamheden, die door de afzonderlijke organisaties niet ter hand worden genomen. Als middelen worden genoemd: research-, scholings- en andere werkzaamheden, resp. coördinatie daarvan.

Congres 1952

29 en 30 Maart te Gouda

Volgens art. 19 van het Huish. Reglement kunnen gemeenschappen voorstellen en amendementen tot een maand vóór het congres — 29 Februari 1952 dus — bij het hoofdbestuur indienen. Om echter het hoofdbestuur de mogelijkheid te bieden deze voorstellen, voorzien van prae-advies, in het Maart-nummer van Mens en Wereld te doen opnemen, dienen zij uiterlijk 20 Februari het hoofdbestuur te bereiken.

VOOR 20 FEBRUARI DIENEN DE GEMEENSCHAPPEN DAN OOK HUN EERSTE CONGRESVERGADERING TE HOUDEN, waarin o.m. congresafgevaardigden kunnen worden benoemd.

In het op 14 Maart verschijpend nummer van Mens en Wereld worden dus de laatste gegevens voor het congres gepubliceerd. Bovendien zullen gemeenschapsbesturen en afgevaardigden omstreeks die tijd reeds in het bezit zijn van de volledige beschrijvingsbrief.

Om ook de leden gelegenheid te geven de volledige congresagenda te bespreken, *dienen de gemeenschappen na 14 Maart een tweede congresvergadering te houden.*

PROGRAMMA

Zaterdag

- 14.— u.: Gelegenheid tot bezichtiging van de gebrandschilderde ramen in de kerk te Gouda.
- 14.45—15.30 u.: Ontvangst door het gemeentebestuur.
- 15.00—16.00 u.: Aanmelden.
- 16.00—18.00 u.: Eerste zitting.
- 18.00—19.30 u.: Broodmaaltijd (brood meebrengen).
- 19.30—22.00 u.: Tweede zitting.

Zondag

- 10.00—10.45 u.: Muziek en voordracht.
- 10.45—12.— u.: Derde zitting.
- 12.00—13.30 u.: Warme maaltijd.
- 13.30—16.00 u.: Vierde zitting.

AGENDA

1. Opening.
2. Mededelingen, geloofsbrieven, notulen.
3. Jaarverslagen van secretaris, penningmeester en fin. commissie.
4. „Taak en verantwoordelijkheid van het Humanistisch Verbond”.
5. Voorstellen van de gemeenschappen.
6. Begroting 1952.
7. Verkiezing hoofdbestuur en financiële commissie.
8. Bestuursoverdracht.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Zoals uit de doelstelling reeds blijkt, zal deze samenwerking niet beperkt blijven tot „Humanitas” en het Verbond. Andere humanistische organisaties zullen namelijk eveneens deel uitmaken van deze stichting, zoals b.v. het Humanistisch Thuisfront. Er is alle reden aan te nemen, dat hiermede inderdaad een Centrum verkregen wordt, dat wanneer de vertrouwenwekkende sfeer van de voorbesprekingen gehandhaafd kan blijven, een belangrijke bijdrage kan leveren tot de opbouw van een eigen humanistische sector in het Nederlandse volksleven. Ook overigens worden met de hier genoemde organisaties prettige en vruchtbare relaties onderhouden. Met „Humanitas” werd voor de eerder genoemde landelijke kinderuitzending succesvol samengewerkt. Voor het oprichten en instandhouden van humanistische bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden werd

in volledige overeenstemming met „Humanitas” een stichting in het leven geroepen, die belast zal worden met het toezicht op deze bureaux en het stimuleren en coördineren van alle daarmede verband houdende werkzaamheden. Met de Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag werden enkele vruchtbare besprekingen gevoerd, die leidden tot een wederzijds begrip en een goede verstandhouding tussen de hoofdbesturen. De uitstekende samenwerking met het Humanistisch Thuisfront bleef ook dit jaar voortduren.

Aan de A. H. Gerhardstichting (voor tehuizen voor buitenkerkelijke bejaarden) werd zoveel mogelijk medewerking verleend. Met verschillende andere min of meer verwante organen werden officiële en officieuze betrekkingen onderhouden, zoals met de Moderne Jeugdraad, de Stichting Anker-Tehuizen, e.d.

Slot

Het Verbondsleven gedurende het jaar 1951 was in verscheidene opzichten een voortdurende worsteling met tal van moeilijkheden, waaronder de materiële zeker niet de geringste mogen worden geacht. Het mag zijn, dat deze zorgen onbetekend klein schijnen tegen de achtergrond van een wereldgebeuren, dat nog steeds wankelt tussen oorlog en vrede. Maar juist nu weegt de verantwoordelijkheid van de enkele mens, voor zijn misschien kleine, maar eigen en onvervangbare taak zwaarder dan ooit. En zo ook staat het Humanistisch Verbond voor zijn zelfverkozen verantwoordelijkheid, die zich steeds duidelijker en in voller omvang aftekent en die slechts ten volle gedragen kan worden, wanneer ieder lid bereid is zijn aandeel, in welke vorm dan ook, op zich te nemen.

Laat het daarbij een steun zijn te weten, dat dit jaar meer bracht dan zorgen en moeilijkheden, alleen. Het bracht meer erkenning en waardering van buitenstaanders, het bracht menig hachelijk ondernemen tot vertrouwenwekkend resultaat, maar bovenal: het bevestigde in tal van ervaringen de overtuiging, dat het humanisme kan bezielen tot toegewijde activiteit, in denken en in handelen en in geestelijk-sociale arbeid. De mogelijkheden liggen duidelijker dan ooit voor ons. Het hangt van de toewijding van iedere humanist af, of zij verwerkelijkt zullen worden.

W. COENDERS.

Candidaten Hoofdbestuur

Dr. J. P. van Praag, voorzitter.

Dr. Libbe van der Wal, vice-voorzitter.

Mr. H. B. J. Waslander, vice-voorzitter.

W. Coenders, secretaris.

J. Bijleveld, penningmeester.

H. Bongers, redacteur.

Mr. A. Dirkzwager.

Prof. dr. T. T. ten Have.

Dr. E. Nordlohne.

Mevrouw H. A. Polak-Schwarz.

H. Redeker.

E. Schabracq.

Ir. P. Schut.

G. Stellinga.

Mr. A. Stempels.

D. W. Stork.

Dr. G. Stuiveling.

Mr. dr. J. in 't Veld.

Toelichting: H. Bongers is leraar te Arnhem en vervulde reeds verschillende functies in het Verbond, o.m. secretaris van het Hoofdbestuur. H. Redeker is publicist, schrijver van „Existentialisme”.

Taak en verantwoordelijkheid van het Humanistisch Verbond

Syllabus bij punt 4 der congresagenda

1. Wat wij ook bereikt mogen hebben in de zes jaar van ons bestaan, uitgangspunt blijve dat onze taak vóór ons ligt. Het Verbond heeft als gemeenschap nog weinig te bieden; er is nog allerminst volledige klaarheid van visie op ons werk; onze grondslag behoeft voortdurend verdieping. Deze uitgangspunten mogen de grondslag vormen voor een brede discussie.

2. Onze positie wordt bepaald, enerzijds door het besef, dat de moderne samenleving de levensbeschouwelijke vervlakking op onrustbarende wijze in de hand werkt, anderzijds door het feit dat het ongods-dienstige humanisme nog geenszins gelijk-berechtigd is met andere levensbeschouwingen. Vandaar dat we ons verenigd hebben teneinde „de verdieping, de verdediging en de verbreiding” van het humanisme te bevorderen.

3. We stellen ons voor dat te doen door „een organisatie op te bouwen, die in staat is in geestelijk en cultureel, pedagogisch en sociaal opzicht leiding te geven, inzonderheid aan het buitenkerkelijk deel van het Nederlandse volk”. Hier ligt onze eerste taak, enerzijds omdat een concrete probleemstelling slechts voort kan vloeien uit een praktische verantwoordelijkheid, anderzijds omdat de mogelijkheid van ontplooiing rechtstreeks afhangt van de plaats die we innemen.

4. De verdieping van de humanistische gedachte moet derhalve in nauw verband hiermee worden begrepen. Zonder ons een uniform humanisme ten doel te stellen mag een confrontatie van de humanistische idee met moderne filosofische stromingen, waaronder het existentialisme, alsmede met in algemene zin religieuze ervaringen, niet achterweg blijven. Daarnaast verdient de eigen vormgeving van het gemeenschapsleven de nodige aandacht.

5. Verdieping en vormgeving kunnen niet vruchtbaar zijn als ze niet voortdu-

rend betrokken zijn op de concrete werkelijkheid waarin we leven, waartoe ook de maatschappelijke problematiek hoort. Zonder het humanisme te beschouwen als grondslag voor een gemeenschappelijke politiek, dienen we het toch te verstaan als een gemeenschappelijke bron van inspiratie en een wekker der gewetens.

6. Als levensbeschouwelijke organisatie dienen we daarbij onze kracht evenmin te zoeken in de sfeer van een antithetische politieke polemiek, als in de sfeer van een kleurloze politieke neutraliteit; het is onze taak om ook in dit opzicht, steeds dieper gravend, de gemeenschappelijke grond van onze overtuiging bloot te leggen, teneinde daarop, met behoud van de spanning tussen de verschillende politieke inzichten, een waarlijk humanistisch standpunt te funderen.

7. De fundamenteën van een dergelijk standpunt kunnen gevonden worden in de idee der principiële gelijkwaardigheid van alle mensen, ongeacht ontwikkeling, cultuur, ras of klasse, in de daarmee samenhangende gedachte van persoonlijke vrijheid, sociale gerechtigheid en culturele verantwoordelijkheid, en de nauw daarmee verbonden stellingname voor de zwakken en misdeelden in ieder opzicht, de verdrukten en de minderheden.

8. We dienen — dit alles overwegende — onze positie te zien in verhouding tot onze werkelijke situatie: staande aan het allereerste begin van de organisatorische vormgeving van het humanisme als een zelfstandige bron van bezieling in de geschiedenis, dragen wij de verantwoordelijkheid voor een ontplooiing, die slechts dan tot een duurzame bezieling zal leiden, als we er in slagen bezonnenheid aan bewogenheid, nuchtere werkelijkheidszin aan profetische visie te paren.

J. v. P.

Vervolg Toelichting Begroting

1951 binnengekomen grote giften.

Het H.B. rekent daarbij erop dat, voor zover er nog gemeenschappen zijn die niet de volledige aanslag over 1951 hebben afgedragen, deze gemeenschappen de achterstand in 1952 zullen aanzuiveren.

Het Hoofdbestuur heeft overwogen van de eerder genoemde giften een deel te reserveren voor tekorten van volgende jaren en een, zij het verminderde, extra afdracht ook voor 1952 voor te stellen. Het heeft echter gemeend de gemeenschappen, na de extra inspanning in 1951, al-

thans voor 1952 de volle inkomsten, zoals in het Huish. regl. is vastgelegd, te moeten laten en niet ten koste van de gemeenschappen een reserve, hoe nodig deze in feite ook is, te mogen opbouwen. Het H.B. wijst echter met nadruk erop, dat hieruit niet geconcludeerd mag worden, dat een voorstel voor extra afdracht in volgende jaren niet opnieuw zal (moeten) worden gedaan. Het vertrouwt dat de gemeenschappen, indien een dergelijk voorstel in de toekomst weer zou moeten worden gedaan, zich de hierboven weergegeven overwegingen betreffende de vorming van een reserve zullen herinneren.

BEGROTING 1952

INKOMSTEN:

1. <i>Contributies</i> 7500 leden	f 45.150.—
2. <i>Surplus</i> op verkoop van brochures en kalender	„ 500.—
3. <i>Woord van de Week</i>	
a. 1300 abonné's	f 5.200.—
b. losse verkoop	„ 500.—
	„ 5.700.—
4. <i>Maandblad „Mens en Wereld“</i>	
a. abonnementen	f 750.—
b. advertenties	„ 400.—
c. losse verkoop	„ 500.—
	„ 1.650.—
5. <i>Baten</i> t.b.v. geestelijk werk in de D.U.W.-kampen	„ 25.300.—
6. <i>Huren</i>	„ 570.—
7. <i>Reserve</i>	
a. voor Stichting Humanistisch Centrum „Mens en Wereld“	f 700.—
b. voor humanistische bibliografie	„ 300.—
	„ 1.000.—
8. <i>Tekort</i>	„ 20.480.—
9. <i>Onvoorzien</i>	P.M.

f 100.350.—

UITGAVEN:

10. <i>Afdracht</i> aan gemeenschappen	f 20.520.—
11. <i>Beschikbaar</i> voor gewestelijk werk, inclusief de kosten van „trekpaardenconferenties“	„ 2.250.—
12. <i>Woord van de Week</i>	„ 4.442.—
13. <i>Maandblad „Mens en Wereld“</i>	„ 8.602.—
14. <i>Salarissen</i> etc.	
a. salarissen	f 17.940.—
b. pensioenpremies	„ 1.967.—
c. sociale lasten	„ 2.038.—
	„ 21.945.—
14a. idem	P.M.
15. <i>Portokosten</i>	„ 1.200.—
16. <i>Bureaukosten</i>	„ 1.825.—
16a. idem	P.M.
17. <i>Kantoorbehoeften</i>	„ 1.900.—
18. <i>Accountant</i>	„ 500.—
19. <i>Reiskosten:</i>	
a. Bureau	f 1.800.—
b. H.B., D.B. en commissies	„ 2.000.—
	„ 3.800.—
20. <i>Propaganda</i>	„ 500.—
21. <i>Oprichting gemeenschappen</i>	„ 170.—
22. <i>Congres 1952</i>	„ 1.450.—
23. <i>Intern. Congres 1952</i>	„ 350.—
24. <i>Contributies en bijdragen:</i>	
a. Stichting Hum. Centrum „Mens en Wereld“	f 750.—
b. overige	„ 700.—
	„ 1.450.—
24a. idem	P.M.
25. <i>Lasten</i> voor geestelijk werk in de D.U.W.-kampen	„ 26.046.—
26. <i>Practisch Humanisme</i>	„ 500.—
26a. idem	P.M.
27. <i>Buitenwerk</i>	P.M.
28. <i>Bibliotheek:</i>	
a. Humanistische bibliografie	f 300.—
b. Aanschaffingen	P.M.
	„ 300.—
29. <i>Interest</i>	„ 300.—
30. <i>Onderhoud huis</i>	„ 350.—
31. <i>Afschrijvingen</i>	„ 1.450.—
32. <i>Diversen</i>	„ 500.—
33. <i>Onvoorzien</i>	P.M.

f 100.350.—

Toelichting

Post 7. De onder dit hoofd opgenomen reserves zijn in 1951 ontvangen giften, waaraan door de schenkers(sters) een bepaalde bestemming gegeven is. De hiermede corresponderende uitgaven zijn opgenomen onder de posten 24 en 28.

Post 13. Het ligt in de bedoeling 8 nummers te doen verschijnen van 16 pag. en 3 nummers van 4 pag.

Post 14. Rekening is gehouden met de aanstelling van een nieuwe administratieve kracht, teneinde de Heer v. d. Berkhof in de gelegenheid te stellen zich te wijden aan de financiële actie. De nieuwe kracht zal tijdelijk voor drie maanden worden aan-

gesteld. Het Hoofdbestuur is van mening dat het hiervoor uitgetrokken bedrag ruimschoots zal worden goedgeemaakt door de resultaten van v. d. Berkhof's nieuwe taak.

Post 26 is een nieuw hoofd op de begroting en betreft landelijke kosten voor aanstelling geestelijke raadslieden, ziekenhuis-bezoekers(sters) enz.

Posten 9 en 33. Evenals het vorige jaar zijn deze „P.M.-posten“ bedoeld om het Hoofdbestuur te machtigen eventuele inkomsten die voor een bepaald doel gegeven worden, ook direct voor dat doel te besteden; voorts om de vrijheid te hebben het terrein onzer activiteit uit te breiden, indien de middelen zulks mogelijk zouden maken.

Overige P.M.-posten (14a, 16a, 24a, 26a, 28 sub b.). Met opname in de begroting van deze posten wil het Hoofdbestuur te kennen geven dat er voor de onder de gelijknamige hoofden opgenomen posten nog onvervulde desiderata zijn, voor de vervulling waarvan het op deze wijze machtiging zou wensen te krijgen indien de middelen zulks zouden mogelijk maken.

Betreffende het tekort (post 8) is het Hoofdbestuur verheugd te kunnen mededelen dat het dit jaar de verantwoording durft te nemen om het zonder extra afdracht van de gemeenschappen te dekken. Het is daartoe voor een belangrijk deel in staat gesteld door enkele in het najaar van

(zie verder pag. 9)

Oost en West

De ziel van het Oosten en de geest van het Westen ¹⁾

In de Europese cultuurwereld werd **natuurbeheersing** steeds als primair doel gesteld. „Scientia est potentia” (kennis is macht). Deze lijfspreuk van Francis Bacon (± 1600) is kenmerkend voor de richting, waarin het westers denken zich bewoog. Een paar eeuwen later, nl. in 1818, sprak Hegel deze woorden: „Het gesloten wezen van het heelal heeft geen kracht in zich, die aan de moed van het onderkennen weerstand zou kunnen bieden, het moet zich voor hem openen en zijn rijkdom en diepten hem voor ogen leggen.” Wij humanisten zullen de laatsten zijn, die deze ontwikkeling zonder meer veroordelen. Zij heeft de mens vrij gemaakt van de macht der kerk, van willekeur, bijgeloof en sociale ellende. Dit houdt evenwel niet in, dat men geen oog zou hebben voor de eenzijdigheid van onze cultuur met haar uitsluitende gerichtheid op natuurbeheersing door middel van het intellect. Te veel en te lang heeft het Westerse denken ook het psychische zonder meer vereenzelvigd met bewust-zijn, zonder voldoende besef te hebben van de realiteit en de krachten van het onderbewuste. Sinds Eduard von Hartmann („Philosophie des Unbewussten”), Freud en andere denkers is hierin verandering gekomen. In deze „eeuw der psychologie” heeft men méér begrip voor het onbewuste en onderbewuste in het menselijk denken en handelen. De reeds genoemde Richard Wilhelm schreef over de tegenstelling tussen Oost en West: „De Chinese cultuur heeft haar wortels meer in de zielsfeer en de Westerse meer in de sfeer van het rationele.” Het Oosten met zijn interesse voor de mystiek, voor het innerlijk leven van de mens had in dit opzicht een voorsprong. Is het niet alsof wij een modern psycholoog horen, wanneer wij vernemen, dat Yajnavalkya, een wijze uit de Oepanisjads (oude Indische geschriften, daterend uit de jaren 1000—550 vóór Chr.) zegt:

„De mens is geheel en al gevormd uit begeerten; al naar zijn begeerten zijn, is zijn inzicht, al naar zijn inzicht is, is het werk, dat hij doet, al naar het werk, dat hij doet, vergaat het hem.” Er is een parallel te trekken tussen de moderne psycho-analyse en de Oosterse opvatting, dat inzicht in het eigen zieleleven de mogelijkheid geeft zich van het kwaad te verlossen en te komen tot zelfbevrijding, tot innerlijke vrede. De bekende psycholoog Jung heeft herhaaldelijk gewezen op de grote betekenis van het Chinese en Indische denken voor het Westen. Bij de Indische denkers leeft een diep besef van de verbondenheid van de individu met het Al. Microkosmos en macrokosmos vormen een eenheid. Het hoogste wezen is geen handelende Persoon, maar oergrond, wereldgeest, die al het zijnde omvat en waarvan dus ook de mens deel is. Gelijksortige gedachten vinden we eveneens bij Europese mystici als Angelus Silesius, die schreef: „Gott ist die Ew'ge Sonn, ich bin ein Strahl von jehme.” In de Oepanisjads, een verzameling zeer oude Indische boeken, die de grondslag vormen van de meeste

wijsgerige en godsdienstige stelsels in India lezen wij hoe de veelheid van vergankelijke dingen en verschijnselen voortkomt uit een onvergankelijke Eenheid. Evenmin als de wateren, die naar zee stromen, weten: „ik ben rivier zo-en-zo en kom uit het Oosten of uit het Westen, of waarvandaan zij kwamen, even weinig weten de schepselen, die toch uit het Zijnde zijn voortgekomen, dat zij vandaar komen. Zij worden tijger of leeuw of wolf of ever of kever of vlinder of mug of wat ook, zonder iets anders zich bewust te zijn, dan dat zij zodanig zijn als hoedanig zij bestaan; zij weten niet, dat zij zovele uitingen zijn van het Ene Zijnde, dat in alle schepselen aanwezig is.” Het Indische denken is **monistisch**. Verwante opvattingen vinden we bij Spinoza („Al wat is, is in God en niets is zonder God bestaanbaar noch denkbaar”) en in het psychisch monisme van Fechner en Heymans. Achter de veelheid der verschijnselen zien de Indische denkers de alles omvattende Eenheid, dit in tegenstelling tot bv. het Christendom, dat meer **dualistisch** is en uitgaat van tegenstellingen als God en duivel, geest en vlees. De Wereldziel (door de Chinees Tao genoemd) leeft in al het zijnde; de mens vindt dus eigen wezen terug in ieder ander levend schepsel, mens of dier, en komt tot het besef: **Tat twam asi** (Dat zijt gij). De Oepanisjads zeggen: „De ziel der schepselen is een eenheid, slechts van schepsel tot schepsel verdeeld; een eenheid en veelheid tegelijk, zoals de maan zich in vele wateren spiegelt.” In de veelheid zijn de dingen onderscheiden, doch niet gescheiden: De tegenstellingen zijn er, maar zij zijn niet essentieel. Wie nog mocht menen, dat zijn eigen individuele bestaan, zich afspelend binnen de kleine kring van persoonlijke belangen en verlangens het enig wezenlijke is zonder samenhang met, zonder relatie tot de medemens, de kosmos, hij vindt in de Indische wijsheid veel, dat hem kan genezen van deze waan. De moderne psychologie, in het bijzonder Jung, heeft voor deze wereldbeschouwing dan ook veel belangstelling getoond. Prof. Carp schreef in het „Ned. Tijdschr. voor Psychologie en haar grensgebieden” (1946): „Naar het standpunt van Jung bereidt het inzicht eerst de verlossing (d.w.z. de weg tot zelfbevrijding) voor en wordt onkwetsbaarheid voor het leed eerst verkregen, nadat het Ik zichzelf heeft herkend in zijn verbondenheid met het Al en hierin rust heeft gevonden. Door een opheffing van tegenstellingen in een hogere eenheid, door het wegvallen der „Gegensätze” heeft de Mens zich dan ontworsteld aan de innerlijke nood. Het is dit psychotherapeutische beginsel, dat voor tientallen van eeuwen in het brein van de grondleggers van het Brahmanisme vorm verkreeg, door wijsgeren werd verkondigd en thans is het gewaad ener moderne psychotherapie wederom onze aandacht vraagt.” Doel van het zoeken naar wijsheid was zowel in het oude Griekenland als in Indië en China het bereiken van innerlijke vrede, van harmonie. Men heeft dit langs geheel ver-

schillende wegen trachten te bereiken. De westerling is geneigd tot activiteit, tot strijd voor het bereiken van bepaalde doeleinden, wetende, dat iedere „groei moet zijn van strijd en pijn” (Henriëtte Roland Holst). De oosterling neigt tot zelfinkeer en zelfvervolmaking. In Europa gaat het er meer om wat men bereikt, wat men heeft, in Azië, wat men is.

P. KRUG.

¹⁾ zie voor het eerste gedeelte het November-nummer, blz. 5.

Ontvangen boeken

Encyclopaedisch Handboek van het Moderne Denken, onder redactie van Dr. W. Banning, Dr. C. J. van der Klaauw, Dr. H. A. Kramers, Dr. H. J. Pos, Dr. K. F. Proost en Dr. J. B. Ubbink, derde druk, 830 blz., Van Loghum Slaterus N.V., Arnhem, 1950. Prijs f 26,50.

In „Mens en Wereld” worden latere drukken van een boek in het algemeen alleen maar aangekondigd. Het is echter verantwoord om aan de derde druk van het Handboek van het Moderne Denken wat meer aandacht te geven. Niet alleen omdat deze druk niet zonder meer een herdruk is doch vrijwel een geheel nieuwe uitgave, maar ook om de grote betekenis ervan. Te betreuren is slechts de hoge prijs en het is te hopen, dat de uitgever er toe zal kunnen overgaan om zoals dit ook bij de eerste druk geschiedde, een goedkope uitgave het licht te doen zien.

Door het aangeven van de inhoud van ca. 700 begrippen uit de wereld van het denken op theologisch, filosofisch, psychologisch, ethisch, aesthetisch, sociaal, biologisch en natuurwetenschappelijk gebied in alfabetische volgorde, wordt getracht „denkende mensen de kennis van begrippen te helpen verwerven, die nodig is om aan het leven en de worsteling van de tegenwoordige mensheid een zo bewust mogelijk aandeel te nemen.” Een populair werk, in de betekenis dat het zinvol bruikbaar is voor de onontwikkelde lezer, is het echter niet. Uiteraard komt — mede door de samenstelling van de redactie en de keuze der medewerkers — in de tekst steeds weer de spanning naar voren, die in het huidige moderne denken heerst, spanning tussen „oudere gevestigde en nieuwere maar niet ongegronde opvatting van de menselijke werkelijkheid.” Dat hierdoor een niet sluitend geheel ontstaan is, doordat de afzonderlijke begripsomschrijvingen vanuit verschillende opvattingen geschreven zijn, is nochtans tot op zekere hoogte een voordeel te achten, daar het de lezer tot doordenken kan stimuleren.

De alfabetische volgorde van de begrippen, zowel in de tekst als in het register is wel eens in de war (God vóór Glossolalie, alphadeeltjes vóór aether), terwijl in het register van niet afzonderlijk behandelde begrippen verschillende woorden zijn opgenomen — zij het dan somtijds wel in een andere betekenis — die ook afzonderlijk in de tekst behandeld zijn (onder A b.v. aangeboren, absoluut, activiteit).

Mx.

Denkt er aan: Congres Hum. Verbond 1952: 28 en 29 Maart te Gouda

Een Frans radicaal theoloog

Paul-Louis Couchoud, *Le Dieu Jésus*, Parijs, Gallimard, 1951, 250 blz.

Het centrale geloofsartikel der christenen moest eigenlijk bij alle humanisten grenzenloze verbazing wekken. Kenden zij niet reeds lang die oprechte overtuiging, welke miljoenen en nog eens miljoenen van hun soortgenoten de hunne noemen, dat een God-Mens op aarde is rondgegaan om de mensheid eeuwig heil te brengen, dan zouden zij de uiterste moeite hebben om de eerlijkheid van dat geloof aan te nemen. Hoe is het mensdom, zouden zij zeggen, op dit denkbeeld kunnen komen? Vroeger was de christenheid, ja, misschien nog verblind door het antwoord dat apologeten op al haar twijfel gaven: „Het staat geschreven”. Maar ook toen al was bij de geleerdsten en meest nadenkenden het vermoeden opgekomen, dat het „geschreven stond” in boeken van geringe historische waarde. Tegenwoordig zal ieder onbevangen deskundige bevestigen, dat deze historische waarde ongeveer nihil, en velen zullen zeggen, algeheel nihil is; zodat de enige redelijke grond om aan te nemen dat God zich in zeker jaar in een bepaald land letterlijk *als mens* vertoond heeft, is komen te vervallen. Deze voorstelling van zaken kan nooit door de rede worden bevestigd; men kan er alleen aan *gelooven*. En hij die dit laatste doet, is buiten staat zijn geloof door redenering op anderen over te dragen.

Het gebrek aan historische waarde der bedoelde geschriften bedreigt ook ernstig een andere hypothese, die sedert twee eeuwen vaak door ongelovigen is verkondigd, als zou n.l. Jezus een mens geweest zijn, later door naïeve dweepers uitgeroepen tot God. De moeilijkheid is hier, dat de bijbel, ook al ware hij op objectieve feiten gegrond, toch onvoldoende gegevens zou leveren om er een aannemelijk geestelijk „portret” van een mens Jezus uit samen te stellen. Renan heeft gemeend Jezus te kunnen uitbeelden als een romantisch personage, Loisy en Guignebert zagen in hem iets als een dorpsprofeet, een weldenkend, maar mislukt agitator. Men kan daarlaten of zij gelijk hadden, maar in ieder geval hebben zij, noch wie ook ter wereld, ooit de menselijke grootheid die aan de mens Jezus door de christenen wordt toegeschreven, kunnen waarmaken, en het blijft daardoor bij schrijvers als de drie genoemden volkomen duister, hoe het denkbaar ware dat honderdduizenden beschaafde Grieken en Romeinen zulk een onaanzienlijk prediker uit het geminachte Israël in hun geest en gemoed tot god zouden hebben bevorderd.

De humanist, het is duidelijk, kan niet anders dan de mens-hypothese voor onwaarschijnlijk houden en het onbewijsbare geloof in de God-Mens overlaten aan wie

er tevreden mee is. Maar wat dan?

Paul-Louis Couchoud, wiens jongste boek ik hierboven vermeld heb, staat een derde oplossing voor. Hij overigens niet alleen. Reeds in de ontstaansperiode van het christendom zijn er gelovigen geweest, en in de 19e en 20e eeuw waren er opnieuw geleerden (de Nederlandse theoloog G. A. van den Bergh van Eysinga o.a.), die zeiden, evenals Couchoud nu ook weer: Jezus is evenmin God in de gedaante van een mens, als een mens die god werd: Jezus is een god, en wel een god van wie geloofd wordt dat hij door te lijden, te sterven en weder op te staan, het mensdom heil heeft gebracht. Aldus is geleerd door de Openbaring van Johannes en door Paulus, en hun leer is des te geredelijker aannvaard, omdat er tevoren al eeuwen lang was geloofd aan goden die waren ondergegaan en herleefd: Dionysos, Osiris, Mithra. Een kleine honderd jaar na Paulus, in de tweede eeuw dus van onze jaartelling, stellen dan onbekende predikers „heilige verhalen” op, waarvan de voornaamste de vier evangeliën zijn; daarin worden allerlei reeds in omloop zijnde spreuken en parabels aan de god Jezus in de mond gelegd en wordt van dit bovenaardse wezen ten behoeve van de eenvoudige schare verkondigd, dat hij als een werkelijk mens op aarde zou hebben vertoefd.

Ziedaar zeker wel de aannemelijkste van de drie hypothesen. Ze wordt door Couchoud met veel gloed en een keur van deugdelijke gronden verdedigd. Men is des te eerder geneigd hem te volgen, omdat hij zelfs met nog voelbaarder gloed, op nog meer beeldende en dichterlijke wijze, met opgave ook van nog betere argumenten schrijft, dan de beide vorige malen dat hij aan het probleem Jezus boeken wijdde. Geestig en tegelijk humaan tekent hij de verschillende geleerden, dikwijls tegenstanders, die vóór hem met dit probleem zijn bezig geweest; voor ons Nederlanders is het vermakelijk te vernemen, dat één hunner, zekere abbé Lepin, dom genoeg was om professor Van den Bergh van Eysinga een „hurluberlu”, een dolleman, te noemen. Dit volwaardige, ja jeugdige schrijfvermogen is een opmerkelijk feit bij de voortreffelijke auteur Couchoud, die een reeds lang leven als medicus, filosoof, essayist en gezaghebbend theoloog achter de rug heeft.

Eén ding treft mij: Couchoud treedt op, naar hij in de aanvang verklaart, als „un incroyant respectueux”. Maar men kan het respect ook overdrijven. Telkens lezen wij bij hem, dat Jezus een god is, waar wij onwillekeurig verwachten: *als een god wordt beschouwd*; en onder aan zijn laatste bladzijde schrijft deze „incroyant”: „Le Livre fini, Louange et Gloire au Dieu Jésus”. Waarom die nadrukkelijke lof en het vermelden van die roem? Zeer zeker kan men

er een verklaring van zoeken in de wel-sprekende passage, waar Couchoud de vol-doening aanduidt welke hem zou ten deel vallen, indien hij één van gevoel en denken kon worden met zovele miljoenen medemenssen, die hem thans tot zijn spijt in alles, behalve hun christendom, nastaan, en indien hij daardoor, nog dieper dan nu, kon genieten van kunstwerken die uit christelijke inspiratie zijn geboren. Een begrijpelijke en beminlijke verzuchting! Maar moeten wij daaruit afleiden dat die eenheid van gevoel en denken bij hem reeds af en toe een feit wordt? Eeuwen lang heeft de mensheid van dit geloof in de goddelijkheid van Jezus en in het „heil” dat hij zou brengen, geleefd. Dat is waar. Couchoud echter is tot dusverre in het afwijzen van beide geloofsovertuigingen even vastberaden geweest als b.v. zijn vereerde meester en oudere vriend Anatole France dat was. Zou hij nu, somtijds, aan het wankelen zijn? Zou hij ons nu willen uitnodigen, niet alleen aan te nemen dat Jezus voor de gelovigen aanvankelijk een god was, in dezelfde betekenis als dat gezegd kan worden van Dionysos of Mithra, maar bovendien dat Jezus en zijn „heil” toch meer werkelijkheid hebben dan Mithra en het zijne? Het zou voor ons humanisten een nieuwe aanleiding worden om ons groelijks te verbazen. Wij hebben al genoeg aan de verbazing die ons telkens weer vervult, bij de gedachte aan de ontelbare goden en illusies omtrent goden, die de mensheid, in haar nood en onkunde, in haar hulpeloos streven om troost en inzicht te krijgen, zich voortdurend schept om ze ook voortdurend weer te verwerpen.

JOHANNES TIELROOY.

Boekaankondigingen

A. Defresne: *Professor Kasper*, Roman. Moussault Uitg., A'dam. Hierin vinden we hetzelfde probleem als Maurits Dekker behandelde in „De Wereld heeft geen wachtkamer”: het conflict tussen wetenschap en overheid (militaire belangen).

D. Th. Enklaar: *De Dodendans*. Veen's Uitg. Mij., A'dam. Een cultuurhistorische studie over dit bekende verschijnsel in beeldende kunst en literatuur.

Wolfgang Cordan: *Julian der Erleuchtete*. Orig.-Verlag, Zürich. Een roman over de botsing tussen christendom en hellenisme, waarin de „afvallige” keizer Julianus getekend wordt als een verlichte zoeker naar waarheid.

Albert Schweitzer: *Het licht in ons*. Uitg. Scheepstimmermanslaan 37, Rotterdam. Aforismen uit de werken van Schweitzer, van inhoud goed, vertaling niet altijd geslaagd.

Top Naeff: *Zo was het ongeveer*. Querido, Amsterdam. Jeugd- en levensherinneringen van de bekende schrijfster, op allerbeminlijkste manier verteld.

vacantie plannen

Daar zijn we dan weer, getrouw als ieder jaar in het Januari-nummer, met de vakantieplannen. We hebben ons van een nieuw kopje voorzien, we leven tenslotte in de weken van de balans-opruiming. Met de plannen is het nog niet helemaal voor elkaar, hier en daar moeten de voorlopige afspraken nog worden gepreciseerd, terwijl we ook intern de gehele zaak nog eens op ons gemak moeten bekijken. We schrijven dus nog onder een zeker voorbehoud, maar we verwachten toch niet, dat er belangrijke veranderingen zullen komen in de onderstaande gegevens. Bovendien weten we maar al te goed, hoezeer de deelnemers aan het zomerwerk het op prijs stellen reeds vroegtijdig met onze vakantieplannen rekening te kunnen houden, zodat we toch besloten hebben, met genoemd voorbehoud dus, tot publicatie over te gaan van de gegevens, die ons op het ogenblik ten dienste staan.

Het zomerwerk, zomerscholen en kampen, hebben in het Verbond hun bestaansrecht verkregen, ze behoren ieder jaar weer tot de hoogtepunten van ons werk. Bezinning, vrolijkheid en gemeenschapsbesef gaan in het zomerwerk hand in hand. Wat veel gemeenschapsbesturen veel hoofdbreken kost, n.l. hoe men een groep Humanisten tot een gemeenschap kan vormen, dat gelukt in het zomerwerk zonder moeite en vanzelfsprekend.

Er is zo langzamerhand een grote variatie in het zomerwerk ontstaan. In de zomerscholen staat de studie op de voorgrond, in de familie-kampen het samen buiten zijn als een gemeenschap van grote en kleine Humanisten, in de vakantie-kampen, waar geen kinderen zijn, het genieten van de vakantie op een rustige, maar prettige manier. Ieder kan dus een keuze doen. Het is niet onbelangrijk, dat men dat dan ook werkelijk doet. Wie veel rust wil hebben, moet niet naar een familie-kamp, maar naar een vakantie-kamp gaan. Wie een deel van zijn vakantie wil gebruiken om eens een bepaald onderwerp in studie te nemen, moet daarentegen niet naar een vakantie-kamp, maar naar de zomerschool gaan. Ieder jaar komen we nog weer mensen tegen, die verkeerd hebben

gekozen. Weest U dus wat voorzichtig, een verkeerde keuze kan Uw eigen vakantie, en die van anderen, bederven. Overigens is het natuurlijk wel zo, dat er ook in de zomerschool veel gelachen wordt, terwijl we in een vakantie-kamp ook wel een keer ernstig naar een inleiding zitten te luisteren. Eenzijdigheid hebben we zoveel mogelijk vermeden. Hier volgen dan de gegevens, zoals die op het ogenblik in ons bezit zijn.

Familiekampen.

Hoewel de familiekampen zoetjesaan wel algemeen bekend zullen zijn, menen wij toch goed te doen het karakter van deze kampen nog eens duidelijk aan te geven. Zoals de naam al zegt: hier komen de families bij elkaar, om met ouders en kinderen samen een vacantieweek door te brengen. De kinderen staan de gehele week onder leiding van een groepje kinderleid(st)ers, zodat enerzijds de ouders volkomen vrij zijn om er zelf op uit te trekken en anderzijds de kinderen in hun eigen kring met leeftijdsgenoten de dag kunnen besteden. Overdag zijn de ouders in principe vrij om uit te gaan, te fietsen, wandelen, zwemmen of thuis te blijven, doch op de avonden vinden we elkaar in een gemeenschappelijke bijeenkomst, waar met voordracht, muziek, zang, inleiding en discussie de dag wordt besloten. Dat overdag ook wel eens iets wordt georganiseerd spreekt van zelf, maar het zwaartepunt valt toch op de avond.

Als bijzonderheid willen we dit jaar in het kamp van 26 Juli tot 2 Augustus de zangers onder ons in de gelegenheid stellen de ochtenduren te besteden aan eenvoudige koorzang. Deelname is niet verplicht; wie niet zingt kan rustig wat anders gaan doen.

De volgende familiekampen zijn vastgesteld:

- van 12 tot 19 Juli, leiding familie Lips;
- van 19 tot 26 Juli, leiding familie Coenders (gevr.);
- van 26 Juli tot 2 Augustus, leiding de familie Meyer en Weggelaar;
- van 2 tot 9 Augustus, leiding familie Winter.

De eerste drie worden gehouden in het kamphuis Ruighenrode te Lochem, het laatste is een tentenkamp op een kampeerterrein te Rijssen.

Het karakter van alle kampen is gelijk. In het huis Ruighenrode heeft elke familie een eigen kamer of tenthuisje, in het tentenkamp beschikt elke familie over een eigen tent.

De prijzen van de kampen te Ruighenrode bedragen:

Kinderen 0-1 jaar (mits niet aan tafel mee-etend): gratis.

Kinderen 1 t/m 5 jaar f 24.- p. week.

Kinderen 6 t/m 11 jaar f 29.- p. week.

Oudere kinderen en volwassenen

f 34.- p. week.

De prijzen van het familie-tentenkamp zijn nog niet bekend, maar deze zullen belangrijk lager liggen.

Een volgende keer zullen we over programma's, inleiders, enz. misschien meer kunnen zegen, maar nu reeds dit: Al deze kampen, zowel te Lochem als te Rijssen, worden gehouden in een prachtige bosrijke omgeving met enkele oude kastelen in de naaste omgeving van de kampen.

Zomerschool.

In verband met het Internationale congres in eind Augustus houden we dit jaar slechts één zomerschool, maar we menen te mogen zeggen, die wordt dan ook bijzonder goed. Deze school wordt georganiseerd door het Humanistisch Verbond in samenwerking met de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort.

Het eerste gevolg van deze samenwerking is, dat we de zomerschool kunnen houden in het prachtige gebouw van de Internationale School voor Wijsbegeerte in de bossen buiten Amersfoort. Wie dit gebouw wel eens heeft bezocht, weet welke gelukkige keuze we daarmee hebben gedaan. Uitstekende studiezalen, prettige conversatiezaal, gezellige eetzaal en, niet het minst belangrijk, comfortabele één- en twee-persoons slaapkamers.

Behalve het opmaken van het eigen bed behoeven de deelnemers verder geen corvee te verrichten.

De school wordt gehouden in de week van 26 Juli tot 2 Augustus, aanvang Zaterdag 26 Juli tussen 19 en 20 uur, vertrek Zaterdag 2 Augustus ca. 10 uur.

De algemene leiding van de school is in handen van G. Lips-Smit en H. Lips, terwijl Prof. Dr. C. A. Mennicke zo vriendelijk was ons toe te zeggen, dat hij de gehele week aanwezig wil zijn.

Het studie-onderwerp van deze week zal zijn: De functie van het Moderne Humanisme.

We denken dit onderwerp te laten behandelen in vijf inleidingen, n.l.:

De Ontwortelde Mens;

Maatschappelijke Problematiek en Verantwoordelijkheid;

Psychologische Problemen van de Massalisering;

Humanistische Levensovertuiging en Moderne Levenspraktijk;

De Functie van het Moderne Humanisme.

Over de inleiders kunnen we deze keer nog geen mededelingen doen.

Het ligt verder in de bedoeling om de werkmethode van andere jaren, n.l. 's morgens inleiding en sectievergaderingen, 's middags vrij, 's avonds algemene discussie, ook deze week toe te passen.

Het onderwerp van deze school sluit nauw aan bij het studie-onderwerp: Werfkracht en Taak van het Humanisme. We hopen dan ook de gegevens van de studie-groepen in deze school te verwerken en roepen reeds nu de deelnemers van de groepen op ook aan de zomerschool deel te nemen.

We hebben gemeend voor deze school drie keuze-prijzen te moeten vaststellen, n.l. f 39.50, f 37.— of f 34.50 per week. De bedoeling is duidelijk: Wie het kan missen kiest de hoogste prijs, wie erg krap zit de laagste. (Dit wel even bij de aanmelding opgeven.)

Vacantie-kamp

in het Maarten Maartenshuis te Doorn.

In de prachtige omgeving van dit huis is het een genot een week vakantie door te brengen. Het huis zelf is ook geriefelijk, kleine slaapzalen van ± 10 personen, enkele slaapkamers voor 2 à 4 personen.

Deze week zal naast enkele inleidingen, muziek of voordracht vooral worden gevuld met wandelen, sport en excursie, terwijl er ook volop gelegenheid zal zijn om onderling te praten en er alleen op uit te trekken. Het gebouw zelf, dat op de benedenverdieping museum en boven conferentie-oord is, leent zich uitstekend voor dit doel.

Deze week wordt georganiseerd van 2—9 Augustus of van 9—16 Augustus (een definitieve beslissing volgt in het komende nummer).

De prijs bedraagt f 32.— per week (alleen toegankelijk voor boven 18-jarigen). Over leiding, enz. een volgende keer meer.

Algemene Jongerenkampen.

Algemene Jongerementenkampen voor meisjes en jongens van 15 t/m 18 jaar, te houden in de week van 26 Juli—2 Augustus en van 2 Aug.—9 Aug. (Ook 14 dagen achter elkaar is mogelijk.) Plaats wordt nog nader bepaald. Waarschijnlijk omgeving Ommen. Prijs f 15.— per week. Aantal deelnemers ± 30. De leiding bestaat uit ervaren jeugd- en kampleiding.

Na het succesvolle kamp van de vorige zomer, is besloten de komende zomer twee van deze kampen te houden. De grote vrijheid en de ongedwongenheid die er in het vorige kamp heerste werden mogelijk gemaakt door de prettige geest onder de deelnemers en het bewustzijn van allen, zich verantwoordelijk te voelen voor het welslagen van het geheel. „Vrijheid in ver-

antwoordelijkheid" was de grondtoon van dit kamp. Zij zal het ook in de komende zomer zijn, als ook dan weer de jonge deelnemers elkaar zullen ontmoeten, om te samen een bonte kampweek te beleven. Waaruit dit bonte kampleven bestaat, behoeft hier nauwelijks genoemd te worden. Want waar jonge mensen in vrijheid bij elkaar zijn, zullen krachten gemeten worden zowel lichamelijk als geestelijk. Er zal gezongen worden, muziek gemaakt en gediscussieerd. Er zullen tochten gemaakt worden per fiets of te voet en ook de stemmingsvolle avonden zonder en met kampvuur, zullen er toe bijdragen dat deze kampen een beleving worden.

Zij mogen echter niet te veel kosten, vandaar het volgende voorstel aan de deelnemers: Er wordt gemeenschappelijk gekookt op primussen.

Kook- en tentmateriaal huren kost veel geld. Deze huurkosten kunnen voor een groot deel bespaard worden op de volgende manier. Heeft een deelnemer voor de bedoelde week of 14 dagen kook- of tentmateriaal ter beschikking, dan geeft hij dit op, tegelijk met zijn aanmelding als deelnemer. Bij de tent vermelden hoeveel persoons (niet te krap rekenen). Ook een shelter is goed. Over deze materialen wordt dan nog nader contact opgenomen. Voor aanvullend materiaal wordt ten alle

Werkzaamheden van het Hoofdbestuur

Op de Hoofdbestuursvergadering van 16 December 1951 vroeg de voorbereiding van het Congres 1952 veel aandacht.

Door het H.B. werd een tiental geestelijke raadslieden voor het praktisch humanistische werk van de geestelijke verzorging van buitenkerkelijken aangesteld.

Kennis werd genomen van de plannen van de Stichting Socrates tot het instellen van een wetenschappelijke en een culturele sectie.

Van de Redactie

Mens en Wereld.

In verband met de stijging van de papierenprijzen is het formaat van Mens en Wereld voor de jaargang 1952 weer gebracht op dat van de jaargangen 1946—1948.

In verband hiermede is ook het lettertype gewijzigd. Per bladzijde is de inhoud hierdoor vrijwel gelijk gebleven.

Kerstgedicht.

Het in het Decembern timer opgenomen gedicht van Herwig Hensen heeft enkele lezers tot schriftelijke reacties aanleiding gegeven. Wij hebben deze reacties aan de dichter voorgelegd en komen hierop nog nader terug.

tijde gezorgd. Ervaren kamptechnische leiding is in het kamp aanwezig.

Alleen op bovenstaande wijze lijkt het ons mogelijk op verantwoorde wijze de kampprijs laag te houden. Voor aanmelding of nadere gegevens wende men zich tot Cor Sjollema, Daltonstraat 27, Hilversum.

Behalve de genoemde kampen en zomerschool organiseren we komende zomer: twee kinderkampen te Rijssen (in dezelfde weken als de zomerschool en het vakantie-kamp, zodat ouders, die daar heen gaan hun kinderen van 7 jaar naar een kinderkamp kunnen sturen), kampen van de Humanistische Jongerengemeenschap en Scholierenkampen (samen met de Studentenvereniging op Humanistische Grondslag). Zover U de gegevens over de kampen thans nog niet vindt in deze rubriek, komen ze in de volgende nummers van Mens en Wereld. We voorzien echter wel, dat kampen en zomerschool weer zeer bezet zullen worden, daarom een goede raad: Geeft U reeds nu op, opgaven bij Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1 te Utrecht, giro 304960 (Bij inschrijving is f 0.50 administratiegeld per persoon verschuldigd.).

Kampen en zomerschool zijn toegankelijk voor leden en niet-leden van het Humanistisch Verbond.

UIT en OM het H.V.

Humanistisch Verbond in Vlaanderen.

Te Antwerpen werd het Humanistisch Verbond in Vlaanderen opgericht. Voorzitter is Dr. Kuipers, rector van een lyceum te Antwerpen. Samenwerking met het H.V. in Nederland wordt door de jonge organisatie zeer op prijs gesteld. Gedacht wordt aan uitwisseling van sprekers, verspreiding van elkaars lectuur, en gezamenlijke kampen voor jongeren.

Boekaankondiging

H. W. van Tricht: P. C. Hooft. v. Loghum Slaterus, Arnhem. Een voortreffelijk boek, boeiend en helder geschreven over de dichter Hooft. Onze lezers zullen er veel belangwekkends in ontmoeten.

MENS en WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. **Redactieraad:** Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Dr O. Noordenbos, Mr A. Stempels. **Adres Redactie:** Amersfoortsew. 80, Soesterberg. Copie vóór de 1e van de maand inzenden. — **Adres Administratie:** Bleyenburgstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond.

De motor draait . . .

Het nieuwe jaar is begonnen. Mogen we allereerst de lezers van ons blad ook in deze rubriek, een voorspoedig 1952 toewensen voor hun persoonlijk leven. De wereld is vol van bange zorgen, enige voorspoed in stoffelijk en geestelijk opzicht kunnen we best gebruiken. En moge het nieuwe jaar ook voor het Humanistisch Verbond een goed jaar worden. Ik denk daarbij dan niet in de eerste plaats aan stijging van ledental en versterking van de financiële positie, hoewel ook deze dingen ons niet onverschillig laten, maar vooral aan wat voor ons het Verbond in de eerste plaats is: een bron van inspiratie voor velen voor hun persoonlijk leven. Moge het Humanisme zo levend zijn in onze rijen in 1952, dat inderdaad wijzelf en vele anderen er door gesterkt worden om door te gaan, ondanks de beroerdigheid, die ook in 1952 wel ons deel zal zijn.

Kaderdagen 17 Februari 1952.

We zitten nog altijd met dat woord kaderdagen. We bedoelen er vooral niet mee te zeggen, dat we er bijeenkomsten op nahouden, die slechts voor een klein geselecteerd gezelschap uit onze leden toegankelijk zijn. De kaderdagen zijn voor iedereen toegankelijk. Maar wel zijn het bijeenkomsten, waar we, anders dan op de Zondagmorgenbijeenkomsten, niet klaar zijn met luisteren alleen. De opzet van deze bijeenkomsten is, dat, na een korte inleiding, de deelnemers, verdeeld in secties, zich onderling beraden op het gesprokene, hun eigen meningen naar voren brengen en die gezamenlijk zo goed mogelijk formuleren om dan, daarna, op deze wijze gewapend, in een algemene discussie de inleider te lijf te gaan. Het zijn dus dagen op welke men bereid moet zijn om los te komen uit de passiviteit en zelf mee te werken aan het tot stand komen van meningen en conclusies. Dit vraagt een behoorlijke dosis belangstelling voor de aan te snijden problemen en daarmee is dan meteen de enige eis, die wij voor deelname aan de kaderdagen zouden willen stellen, genoemd. Wie deze belangstelling niet heeft, moet vooral niet komen. Wie deze belangstelling wel heeft, is van harte welkom.

Onderwerp van bespreking op 17 Febr. zal zijn: Werfkracht en taak van het Humanisme t.a.v. de brede massa.

Zoals bekend is dat ook het onderwerp dat op het ogenblik in de vele studiegroepen in de gemeenschappen tot onderwerp van gesprek dient. Het H.B. heeft een aantal, vrijblijvende, suggesties voor deze studie gegeven. Natuurlijk zal men op 17 Februari nog niet klaar zijn met deze studie, maar dat geeft ook niet. De bedoel-

ing is, dat de inleiders over een bepaald onderdeel van het probleem hun mening naar voren zullen brengen en dat daarover, als een aanvulling dus op de besprekingen in de gemeenschappen, zal worden gediscussieerd. Daarnaast lijkt het ons gewenst, dat als bepaalde studie-groepen reeds tot enkele conclusies zijn gekomen, deze hier ook eens worden gelanceerd, opdat men eigen ervaringen kan toetsen aan de mening van anderen. Dat kan een verdieping van het werk in de gemeenschappen zeker ten goede komen. We hopen dus, dat alle studielubs in de gemeenschappen trachten zoveel mogelijk voltallig aanwezig te zijn. De besprekingen zullen echter zo open worden gehouden, dat ook niet-deelnemers van de studie-groepen er veel aan zullen hebben. De indeling van de dag wordt ongeveer als volgt:

10 —11 uur: Inleiding.
11 —12.30 uur: Secties.
12.30—13.30 uur: Broodmaaltijd.
13.30—16 uur: Discussie.

Over de organisatie, plaats en tijd van samenkomst enz., ontvangt U via Uw gemeenschapsbestuur nog nadere inlichtingen. Als sprekers voor de verschillende bijeenkomsten zijn gevraagd:

Friesland: C. H. Schonk.
Groningen/Drente: Drs. S. Wiegiersma.
Twente/Achterhoek: P. Pols.
Rijn/IJssel: Ir. P. Schut.
Utrecht: G. Stellinga.
N.-Holland: Dr. Libbe van der Wal.
Z.-Holland: Dr. J. P. van Praag.
Zeeland: Mr. A. Stempels.
Z.-Limburg: H. Lips.

(Daar nog niet alle sprekers hebben toegezegd, is het mogelijk, dat er nog veranderingen in dit schema zullen komen.)

Geestelijke Verzorging.

Een Humanistische organisatie, die tracht te handelen naar Humanistische principes, zal een grote belangstelling hebben voor het lot van de afzonderlijke mens. Het is daarom vanzelfsprekend, dat in het Humanistisch Verbond de aandacht bestaat om de afzonderlijke mens bij te staan in de vele moeilijkheden, waarin hij in deze kommervolle tijd kan geraken. Dat deze bijstand allereerst van geestelijke aard zal moeten zijn, volgt uit het karakter van het Humanistisch Verbond. Zodra men echter de wens uitspreekt geestelijke bijstand te verlenen, waar dat nodig is, roept men meteen een aantal problemen op. Waar halen we de mensen vandaan, die dit werk kunnen verrichten, waar vandaan het geld dat voor dit alles nodig is? Allerlei dilettantisme komt dreigend om de hoek kijken. Het is dan ook slechts met de grootste

voorzichtigheid, dat het Humanistisch Verbond, na vijf jaren werk, zijn eerste stappen op dit moeilijke pad heeft gezet. Zonder bazuingeschal, zonder overwinningkretten, maar met de zekerheid, dat we dit pad zullen hebben te begaan, omdat we er mensen zullen aantreffen, die ons wellicht nodig hebben. Misschien mag dit in deze rubriek eens gezegd worden: We mogen dit werk niet verrichten in de verwachting, dat het Humanistisch Verbond er wel bij zal varen. Het gaat om mede-mensen, die misschien iets aan onze hulp zullen hebben. Als we dit werk zouden weigeren als het Verbond er minder door zou worden, hebben we er geen recht op als we ons er eerst van hebben vergewist, dat we er beter van worden. Het gaat in dit werk dus niet in de eerste plaats om het Humanistisch Verbond, maar om de mede-mens, die ons misschien nodig heeft. Wie het werk niet uit dit oogpunt kan verrichten, kan het beter laten. Men weet het, in de D.U.W. kampen werken sinds ongeveer een jaar een aantal van onze mensen. In zijn laatste vergadering heeft het H.B. de aanstelling bekrachtigd van een aantal mensen die in de komende tijd als plaatselijk Geestelijk Raadsman zullen optreden. Mogen wij hen vanuit deze rubriek de moed en de bescheidenheid tegelijkertijd toewensen, die nodig zijn om in dit werk inderdaad iets te verrichten.

Centrale Bibliotheek.

Het blijft goed gaan met de bibliotheek. Net vanmorgen weer een zending van tien boeken. Ook het nut wordt groter. Konden we één van de vorige keren berichten van een zending boeken, die naar onze kleine, maar dappere gemeenschap Musselkanaal was verzonden, op het ogenblik staat een zelfde zending klaar voor onze gemeenschap Terneuzen. Ook daar een kleine gemeenschap. Het is een vreugde om er een keer te zijn. Zeker, men ziet er geen kans om veertig of vijftig mensen bij elkaar te krijgen. Met vijftien man is men al heel tevreden, met twintig erg blij. Maar er heerst een uitstekende geest. De kwartiertjes vóór of na de bijeenkomst behoren tot de prettigste momenten in het Verbondsleven. Wat dat betreft zijn onze kleine gemeenschappen er lang niet altijd het slechtst aan toe. Maar het andere werk is moeilijk. Sprekers uit Holland hebben 24 uur nodig om 1 uur in Terneuzen te kunnen spreken. En er zijn meer moeilijkheden. Het is prettig, dat we nu door het werk van de Centrale Bibliotheek in staat zijn juist deze gemeenschap te helpen. Daarbij kunt ook U helpen, als U onze bibliotheek versterkt. U weet het: alle soorten boeken zijn welkom. Boeken verzenden aan:

H. LIPS,
Madoerastr. 35, A'foort

DE PENSIOEN- EN SPAARFONDSENWET
IS THANS DOOR DE TWEEDE KAMER AANGENOMEN

WERKGEVERS, AANGESLOTEN BIJ
HET HUMANISTISCH VERBOND
VRAAGT NADERE INLICHTINGEN BIJ:

N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.
AURORA Opgericht 1887
HERENGRACHT 62 - A'DAM - TEL. 47006-42878

THUISFRONT HUMANITAS

geeft advies, hulp en bijstand aan mili-
tair en, gedemobiliseerden en hun
gezinnen.

Centraal Bureau: Hekelveld 16, A'dam-C.,
telefoon: 38583.

Kalender 1952

VAN HET HUM. VERBOND

Ontwerp schild:

Dr I. Vijlbrief

Teksten verzameld door:

H. G. Cannegieter
en

Prof. Dr G. Stuiveling

Prijs f 1.90

Bestellingen bij de gemeenschappen of bij het
Centraal Bureau Humanistisch Verbond,
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Giro 304960

De kerkelijken zorgen voor hun wezen
door het instandhouden van weeshuizen
etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun
wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel
„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

Beminnelijke humanistische heidenen

zo meent een goed-orthodoxe ouderling van de Nederlands Hervormde kerk de
redactie van de Groene Amsterdammer te moeten aanduiden. Die ouderling, wel
te verstaan, is een trouw lezer van de Groene, en hij bezigde die qualificatie in
een brief, waarin hij, na ontvangst van het kerstnummer van de Groene, uit-
drukking gaf aan zijn warme waardering voor ons blad.

Beminnelijk?.... wij weten het niet. Heidenen?.... wij geloven het niet.
Humanistisch?.... ja, als het betekent dat wij ons baseren op eerbied voor de
mens als mede-deelhebber aan geestelijke waarden. Want de Groene erkent geen
mede- of tegenstanders, doch slechts mensen. En dit is dan misschien wat
de Groene zoveel vrienden van elke kleur bezorgt.

Behoort U al tot hen? Voor f 13,60 per jaar of f 3,40 per kwartaal kunt U
óók een „beminnelijke humanistische heiden” worden. En als U liever eerst nog
even de kat uit de boom wilt kijken, vraagt dan enige proefnummers aan. Ons
adres is: Frederiksplein 22-24, Amsterdam; ons gironummer 72880.

BELANGRIJKE LECTUUR

Modern humanisme
EEN RENAISSANCE?

Dr J. P. VAN PRAAG

251 bladzijden - gebonden f 3,90
(Voor leden van het Verbond f 2,90)

Wordend humanisme
EEN HISTORISCH OVERZICHT

Dr D. LOENEN
Dr O. NOORDENBOS
Dr J. P. VAN PRAAG

62 bladzijden - f 1,25

Een Poging
tot Plaatsbepaling

Dr J. P. VAN PRAAG

16 bladzijden - gebrocheerd f 0,40

A.B.C. voor
Mens en Samenleving

H. G. CANNEGIETER

40 onderwerpen 82 blz. gebroch. f 0,50

Denkers en Strijders

M. G. WARFFEMIUS

120 bladzijden - 7 portretten
in linnen band f 2,50

Bestellingen per postwissel of
postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

HUWELIJK

Soc. denkend Heer, 46 j., goede betr.,
zoekt kennism. met alleenst. Dame met
huish. kwaliteiten, liefst eigen woning,
A'dam of omgeving.

Brieven met foto, welke teruggezonden
worden, onder no. Ja. 1, Centr. Bur., Hum.
Verbond.

Vrouw m.l.,

ZOEKT PLAATSING

in huishouding. Br. onder Nr. Ja. 3, C.B.
Hum. Verbond.

WIE HELPT?

Moeder van 3 schoolgaande kinderen,
waarvan oudste dit jaar van huishoud-
school komt, zoekt betr. filiaal of iets
dergelijks in bosrijke omgeving, onver-
schillig waar. Br. onder Nr. Ja. 2, C.B.
Hum. Verbond.